

***ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ***

Робочий зошит

Харків
2018

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Робочий зошит до підручника А. Колупасової

студента(ки) _____
(прізвище, ім'я та по батькові)

групи _____

факультету _____

галузі знань _____

освітнього _____
ступеня

спеціальності _____

УДК 373.3.043.2-056.3(076.5)**О 72****Автори:**

- Г. Ф. Пономарьова** доктор педагогічних наук, професор, ректор Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;
- А. А. Харківська** доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;
- Л. О. Петриченко** доктор педагогічних наук, доцент, перший проректор Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;
- О. О. Бабакіна** кандидат педагогічних наук, доцент, декан психолого-педагогічного факультету Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;
- О. М. Акімова** кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Рецензенти :

- М. П. Васильєва** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди;
- С. М. Кондратюк** – кандидат педагогічних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту педагогіки та психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

О 72 Основи інклюзивної освіти в початковій школі : робочий зошит / А. А. Харківська, Л. О. Петриченко, О. О. Бабакіна, О. М. Акімова; за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків, 2018. – 125 с.

Робочий зошит «Основи інклюзивної освіти в початковій школі» автори розглядають як збірник допоміжних матеріалів для аудиторної й позааудиторної, навчальної та самостійної роботи, що орієнтує студентів на формування розуміння теоретико-методологічних і нормативно-правових засад упровадження інклюзивної освіти в Україні, концептуальних засад організації освітнього процесу початкової школи в умовах інклюзивного навчання, де кожен має змогу задовольнити свої освітні потреби, здобути якісну освіту.

Зміст робочого зошита відповідає навчальному плану та робочій програмі курсу «Основи інклюзивної освіти в початковій школі».

Робочий зошит рекомендований для студентів закладів вищої освіти.

УДК 373.3.043.2-056.3(076.5)

*Рекомендовано науково-методичною радою
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(протокол № 3 від 12.12.2018р.)*

© Пономарьова Г. Ф., Харківська А. А.,
Петриченко Л. О., Бабакіна О. О., Акімова О. М., 2018

Зміст

Вступ	4
Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою	8
1.1. Опорна схема лекції	8
1.2. Практичний блок	14
Тема 2. Інклюзія – стратегія міжнародного та українського законодавства	20
2.1. Опорна схема лекції	20
2.2. Практичний блок	22
2.3 Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми	26
Тема 3. Передумови для забезпечення успішної інклюзії. Учителі початкової школи як провідники змін	29
3.1. Опорна схема лекції	29
3.2. Практичний блок	31
3.3 Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми	36
Тема 4. Співробітництво як основа роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами	40
4.1. Опорна схема лекції	40
4.2. Практичний блок	42
4.3 Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми	49
Тема 5. Індивідуальний навчальний план та його складники.....	52
5.1. Опорна схема лекції	55
5.2. Практичний блок	55
5.3 Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми	63
Тема 6. Особливості безбального оцінювання навчальних досягнень учнів із особливими освітніми потребами. Оцінювання в початковій школі за допомогою портфоліо.....	66
6.1. Опорна схема лекції	66
6.2. Практичний блок	68
6.3 Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми	75
Тема 7. Диференційоване викладання як засіб задоволення освітніх потреб усіх учнів початкової школи	79
7.1. Опорна схема лекції	79
7.2. Практичний блок	82
8.3 Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми	87
Теми рефератів і доповідей	90
Відповіді до тестових перевірок	91
Список рекомендованих джерел	92
Додатки	98

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства особливо нагальною постає проблема прищеплення та збереження гуманістичних цінностей, відповідно до яких будь-яка людина від народження має право на реалізацію власних потреб і запитів, реалізуючи основні засади інклюзії.

Поняття «інклюзія», уперше закріплене в Загальній декларації прав людини 1948 року, знаходить відображення в усіх міжнародних документах у галузі освіти, а «інклюзивна освіта» виступає світовою тенденцією, що є показником культурного рівня розвитку країни. У зв'язку з цим, реалізація освітніх і соціальних потреб особистостей, що мають певні відхилення у розвитку, має забезпечуватися фахівцями, здатними виконувати професійно-педагогічні функції в умовах інклюзивної освіти. Одним із головних чинників реалізації професійно-педагогічних функцій педагогічних працівників в умовах інклюзивної освіти є початкова школа.

Як зазначено в Концепції «Нова українська школа», закон України «Про освіту» визначив поняття особи з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

Тобто до категорії таких осіб можуть підпадати не тільки учні з інвалідністю, а й внутрішньо переміщені особи, діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту, особи, які здобувають спеціалізовану освіту та / або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів, учні з особливими мовними освітніми потребами (наприклад, ті, які здобувають загальну середню освіту мовами, що не належать до слов'янської групи мов) тощо.

Таким чином, визначення суті, ролі, змісту соціального та освітнього середовища в інклюзивному освітньому просторі початкової школи має базуватись на основних засадах інклюзії, реалізовувати провідні завдання модернізації освіти та державної освітньої політики в Україні.

Узаємозв'язок соціального та освітнього середовища обумовлює формування інклюзивної готовності майбутнього вчителя початкової школи, що передбачає формування спеціальних знань, умінь і компетентностей для реалізації професійних функцій в інклюзивному освітньому просторі початкової школи.

Реалізація професійних функцій в інклюзивному освітньому просторі початкової школи передбачає формування компетентностей: предметної, соціальної, психологічної, комунікативної, оберігаючої, інформативної.

Робочий зошит «Основи інклюзивної освіти в початковій школі» укладачі розглядають як збірник допоміжних матеріалів для аудиторної та позааудиторної, навчальної й самостійної роботи, що орієнтує студентів на формування розуміння теоретико-методологічних і нормативно-правових засад упровадження інклюзивної освіти в Україні, концептуальних засад організації освітнього процесу початкової школи в умовах інклюзивного навчання, де кожен має змогу задовольнити свої освітні потреби, здобути якісну освіту.

Робочий зошит містить теоретичний блок, у вигляді опорних схем лекцій із кожної теми курсу «Основи інклюзивної освіти в початковій школі», а також практичний блок, практичні завдання репродуктивного й творчого характеру, завдання для перевірки знань у тестовій формі.

Зміст робочого зошита відповідає навчальному плану та робочій програмі курсу «Основи інклюзивної освіти в початковій школі».

Робочий зошит рекомендований для студентів закладів вищої освіти.

Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою

Теоретичний блок

1.1. Опорна схема лекції

<p>Визначення</p>	<p>Інклюзія – це процес, спрямований на визнання та повагу індивідуальних людських відмінностей і передбачає збереження відносної автономії кожної суспільно-соціальної групи, а уявлення та стиль поведінки, притаманний традиційно домінуючій групі, мають модифікуватися на основі плюралізму звичаїв та думок.</p> <p>Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.</p> <p>Інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей із особливостями психофізичного розвитку в умовах освітнього закладу за місцем проживання. Навчання (за потреби) відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним і психолого-педагогічним супроводом.</p> <p>Сегрегативне навчання – навчання громадян із інвалідністю, що передбачає навчання в спеціальних загальноосвітніх школах-інтернатах.</p> <p>Діти з особливими потребами – це особи до 18-ти років, які потребують додаткової навчальної, медичної і соціальної підтримки з метою покращення здоров'я, розвитку, навчання, загальної якості життя та соціалізації, тобто включення в громади своїх однолітків та інших дітей.</p>
<p>Завдання інклюзивної освіти</p>	<ul style="list-style-type: none"> - визнання рівної цінності для суспільства всіх учнів і педагогічних працівників; - підвищення ступеня участі учнів в освітньому процесі й позашкільних заходах і одночасне зниження рівня ізоляваності частини учнів; - зміни в політиці закладу освіти, практиці та шкільній культурі з метою приведення їх відповідно до потреб учнів, які навчаються у цьому закладі освіти; - подолання бар'єрів на шляху здобуття якісної освіти та соціалізації всіх учнів, а не тільки учнів із інвалідністю та учнів із особливими освітніми потребами; - аналіз і вивчення спроб подолання бар'єрів і сприяння

	<p>доступності закладів освіти для окремих категорій учнів; проведення реформ і змін, спрямованих на користь усіх учнів;</p> <ul style="list-style-type: none"> - переконання, що відмінності між учнями – це ресурс, що сприяє педагогічному процесу, а не перешкоди, які необхідно долати; - визнання прав дітей на здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти, що розташовані за місцем проживання; - покращення ситуації у школах у цілому як для учнів, так і для педагогів. Визнання, що сприяння ролі шкіл не тільки в підвищенні академічних показників учнів, а й у розвитку місцевих громад; - розвиток партнерських відносин між школами й місцевими громадами; - визнання того, що інклюзія в освіті – це один із аспектів інклюзії в суспільстві.
<p>Основні принципи інклюзивної освіти</p>	<ul style="list-style-type: none"> - усі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними; - школи мають визнавати й враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види й темпи навчання; - забезпечення якісної освіти для всіх завдяки відповідному навчально-методичному забезпеченню, застосуванню організаційних заходів, розробці стратегії викладання, використанню ресурсів і партнерських зв'язків зі своїми громадами; - діти з особливими освітніми потребами мають отримувати додаткову допомогу, що може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання.
<p>Моделі ставлення суспільства</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Медична модель, як світоглядна, що формувала суспільну думку стосовно осіб із обмеженнями й існувала до початку 60-х років ХХ ст. Передбачала: людина з особливостями розвитку є насамперед хворою людиною і потребує певного лікування, піклування, перебування в спеціальних умовах, найчастіше сегрегативних. 2) Соціальна модель сприяла переосмисленню у суспільній свідомості стосовно дітей із особливостями

	<p>психофізичного розвитку і розпочався процес їхнього інтегрування в середовище однолітків. Починаючи з 90-х років ХХ ст. провідною моделлю визначено інклюзію, яка ґрунтується на визнанні та повазі індивідуальних людських відмінностей і передбачає збереження відносної автономії кожної суспільно-соціальної групи, а уявлення та стиль поведінки, притаманний традиційно доміантній групі, мають модифікуватися на основі плюралізму звичаїв і думок.</p>
--	---

1.2. Практичний блок

Питання для самоконтролю:

1. Опрацюйте статтю А. Колупаєвої на тему «Стратегічні напрями сучасної освітньої політики України». Дайте відповіді на питання. *(Стратегічні напрями сучасної освітньої політики України / А. Колупаєва // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. – 2010. - Вип. 1. – С. 7-13. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2010_1_4*

1) У чому автор вважає позитивні сторони та перешкоди, що виникають під час організації інклюзивного навчання?

---

2) Визначте, які напрями роботи з оновлення та удосконалення проблем здобуття освіти дітьми з порушеннями розвитку визначає автор.

---

3) Чи можемо ми вважати інклюзію однією з основних категорій дидактики? Відповідь обґрунтуйте.

---

4. Прочитайте наступний уривок. Поміркуйте над ним і висловіть аргументи «за» та «проти».

«Насамперед ми повинні зробити освітню систему досить гнучкою, аби вона відповідала різноманітним запитам людей. Утім, якщо ми розуміємо залучення як трансформацію, необхідно докорінно змінити наше ставлення до розмаїття людського матеріалу, з яким має справу освітня система. Це розмаїття варто розглядати не як джерело труднощів, а, навпаки, – як атрибут реальності, який варто сприймати і, більше того, цінувати. За такого підходу ми заперечуємо визначення норми як щось гомогенне й стабільне, ми бачимо норму в розмаїтті. Існування різних категорій учнів, кожна з яких має свої освітні потреби, стає основою, на якій вибудовується вся педагогіка».

А. Колупаєва. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А. А. - К: «А. С. К.», 2012. - 308 с.

Я погоджуюсь із думкою, тому що

Я не погоджуюсь із думкою, тому що

---

5. Прочитайте наступний уривок. Поміркуйте над ним і обґрунтуйте відповідь: чим корисне спільне навчання в інклюзивних класах?

«Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – всі діти – цінні й активні члени суспільства. Навчання в інклюзивних освітніх закладах корисне як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для інших дітей, членів родин та суспільства в цілому».

А. Колупаєва. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А. А. - К: «А. С. К.» , 2012. - 308 с.

Практичне завдання:

1. Проаналізуйте ієрархію визначень поняття «інклюзивна освіта», починаючи від загального й до спрощеного. Зазначте відповідні цифри навпроти визначень, обґрунтуйте вибір найзагальнішого визначення.

	№	Визначення
Інклюзивна освіта - це:		Система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту й права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема, дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах закладу загальної середньої освіти.
		Процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі.
		Позитивне ставлення до багатоманітності учнів, цінуванні й врахуванні відмінностей кожного школяра.
		Створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.
		Створення позитивного мікроклімату в закладі освіти з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування дітей із особливими освітніми потребами з іншими учнями.

---

2. Порівняйте суть двох видів моделей ставлення суспільства до осіб із порушеннями психофізичного розвитку. Заповніть таблицю.

Види моделей ставлення суспільства		
Назва	Медична модель	Соціальна модель
Період існування	_____	_____
Особи з порушеннями розвитку сприймалися як	_____	_____
Умови в яких перебували особи з особливими освітніми потребами	_____	_____
У центрі уваги моделі	_____	_____

3. За допомогою цифр і букв установіть відповідність часу та періодів ставлення суспільства й держави до осіб із психофізичними порушеннями.

№ з/п	Хронологічні межі	Буква	Зміст періоду
1	966-1715 рр.	А	Від усвідомлення необхідності навчати певну кількість дітей із порушеннями до розуміння необхідності навчати всіх дітей із відхиленнями в розвитку.
2	1715-1806 рр.	Б	Від усвідомлення необхідності піклуватися про осіб із відхиленнями в розвитку до

			усвідомлення необхідності навчати декого з них.
3	1806-1927 рр.	В	Від сегрегативного навчання дітей із особливими освітніми потребами до інклюзивного навчання.
4	1927-1991 рр.	Г	Від агресії та зневаги до усвідомлення необхідності піклуватися про дітей із особливостями розвитку.
5	1991р. - до сьогодні	Д	Від усвідомлення можливостей до усвідомлення доцільності навчання трьох категорій дітей: із порушенням слуху, зору та розумово відсталих.

Відповідь: _____

3. Заповніть таблицю, визначивши про яке сегрегативне чи інклюзивне навчання йдеться.

№ з/п	Ознаки	Вид навчання
1.	Людина з вадами розвитку – хвора людина, яка потребує довготривалого догляду й лікування, що найкраще може здійснюватись у спеціальних закладах.	_____
2.	Створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.	_____
3.	Задоволення базових потреб, одержання мінімуму послуг.	_____
4.	Діти з особливими потребами можуть брати участь разом із іншими дітьми в позакласній діяльності такої, як: харчування, ігри, екскурсії тощо, як у дошкільних навчальних закладах, так і в закладах загальної середньої освіти.	_____
5.	Навчання (за потреби) відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним і психолого-педагогічним супроводом.	_____

6.	Створення спеціальних закладів освіти за діагнозом.	_____
7.	Подолання потенційних бар'єрів у навчанні.	_____
8.	Діти мають можливість для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й брати участь в громадському житті.	_____
9.	Навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей.	_____
10.	Залучення батьків до освітнього процесу дітей як рівноправних партнерів і перших учителів своїх дітей.	_____
11.	Діти позбавляються людського тепла.	_____

Тема 2. Інклюзія – стратегія міжнародного та українського законодавства

Теоретичний блок

2.1. Опорна схема лекції

Основні міжнародні документи у галузі прав людини	Конвенція	Основні принципи
	Конвенція по боротьбі з дискримінацією в області освіти (1960 р.)	Право на загальну доступність освіти та на рівні умови по відношенню до якості освіти.
	Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.)	Право кожної людини на доступну освіту на всіх її рівнях, у тому числі професійно-технічну середню освіту.
	Конвенція про права	Важливим для осмислення

	дитини (1989 р.)	<p>інклюзивного підходу до освіти є положення Конвенції про права дитини (1989р.), яку Україна ратифікувала Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року і яка ґрунтується на визнанні прав усіх дітей, на пріоритеті загальнолюдських цінностей та гармонійному розвитку особистості, недискримінації дитини з інвалідністю за будь-якими ознаками. Освітнім правам дітей присвячена стаття 28, де зазначається, що «Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сприяють розвиткові різних форм освіти, як загальної середньої, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають таких заходів, як введення безплатної освіти та надання у випадку необхідності фінансової допомоги; - забезпечують доступність інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей».
	Конвенція про права людей з інвалідністю (2006 р.)	<p>Конвенція ООН про права людей з інвалідністю стала відправним документом для законодавчого закріплення інклюзивної політики та практики на державному рівні. Конвенція ратифікована Верховною Радою України 16 грудня 2009 року. Конвенція ООН про права інвалідів і Факультативний протокол до неї (затверджені 13 грудня 2006 року в м. Нью-Йорк) стали одним</p>

		<p>з найвизначнішим міжнародним документом у сфері захисту прав людей з інвалідністю, який закріпив проголошені Організацією Об'єднаних Націй в Загальній декларації прав людини та в Міжнародних пактах про права людини права людей з інвалідністю та конкретизував їх, у тому числі й права дітей-інвалідів. У преамбулі цього документу зазначено, що «інвалідність – це поняття, яке еволюціонує, і що інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і відносницькими та середовищними бар'єрами і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими», а також, що «інваліди продовжують натрапляти на бар'єри на шляху до їхньої участі в житті суспільства як повноправних членів і з порушенням їхніх прав людини в усіх частинах світу».</p>
	Декларації	Основні положення
	<p>Загальна декларація прав людини (1948 р.)</p>	<p>Найбільш фундаментальним втіленням прав людини на міжнародному рівні стала Загальна Декларація ООН про права людини, що була прийнята ООН 10 грудня 1948 р., і яка проголосила рівність прав всіх людей без винятку. Стаття 26 Загальної Декларації ООН про права людини зазначає, що «кожна людина має право на освіту. Освіта має бути безкоштовною, щонайменше, стосовно початкової і загальної освіти. Початкова освіта має бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта має бути загальнодоступною, а вища освіта</p>

		<p>має бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного». Освіта має бути спрямована на повний розвиток людської особистості і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта має сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими і релігійними групами і має сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру».</p>
	<p>Декларацію про права інвалідів (1975 р.)</p>	<p>У цьому нормативно-правовому документі заявлено, що інваліди мають отримувати необхідну підтримку, яка б дала змогу максимально виявити свої можливості й здібності та прискорила процес їхньої інтеграції у суспільство. У цих міжнародних документах було вперше визнано, що інвалідність є не медичною, а соціальною проблемою, проблемою прав людини.</p>
	<p>Всесвітня декларація про освіту для всіх (1990 р.)</p>	<p>На Всесвітній конференції з питань освіти для всіх, яка відбулася у Джомт'ені у 1990р., було вказано на необхідність забезпечення загального доступу до освіти для всіх осіб та сприяти укріпленню принципів справедливості. Йдеться про вжиття активних заходів з виявлення «бар'єрів», що з'являються на шляху деяких груп, які намагаються отримати доступ до реалізації свого права на освіту і виявлення ресурсів, наявних на національному рівні та на рівні місцевих громад, і застосування їх для усунення цих бар'єрів.</p>

		<p>Конференція прийняла Всесвітню декларацію «Освіта для всіх», де у статті 29 «Цілі освіти» зазначалось, що освітній розвиток особи є центральною метою і що освіта має надавати дітям змогу розвивати їхні таланти, розумові і фізичні здібності в найповнішому обсязі. Всім людям – дітям, молоді і дорослим – надаються можливості отримання освіти, призначення яких – задоволення базових освітніх потреб.</p>
	<p>Конвенції ООН про права дитини (1989 р.)</p>	<p>Ґрунтується на визнанні прав усіх дітей, на пріоритеті загальнолюдських цінностей та гармонійному розвитку особистості, недискримінації дитини-інваліда за будь-якими ознаками. Вперше в історії міжнародного правового законодавства визначено пріоритети інтересів дитини у суспільстві, наголошується на необхідності особливої турботи про дітей-інвалідів.</p>
	<p>Делійська декларація (1993 р.)</p>	<p>Ліквідувати прогалини в доступі до базової освіти, що виникають по причині гендерних, вікових, соціальних, сімейних, культурних, етнічних і мовних відмінностей, а також в результаті географічної віддаленості.</p>
	<p>Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994р.)</p>	<p>Ключові принципи і положення Саламанкської декларації дали змогу обґрунтувати доцільність переходу до інклюзивних шкіл з кількох точок зору, зокрема: - з погляду цілей освіти: потреба в інклюзивних школах пов'язана з необхідністю спільного навчання усіх дітей. Школи мають розробляти методи викладання, які враховують індивідуальні</p>

		<p>відмінності усіх дітей. - з соціального погляду: інклюзивні школи можуть змінити ставлення до відмінностей шляхом спільного навчання усіх дітей і сформувати основу для справедливого й недискримінаційного суспільства; - з економічного погляду: створення й утримання в належному стані шкіл, де всі діти навчаються разом, є менш коштовною справою, аніж формування складної системи різних типів шкіл, які спеціалізуються на навчанні різних груп дітей.</p>
	<p>Дакарська декларація (2000 р.)</p>	<p>Цю концепцію підтвердили учасники Всесвітнього форуму з питань освіти в Дакарі 2000 року. Форум оголосив, що освіта для всіх має враховувати потреби вразливих груп людей: дітей, які змушені працювати, мешканців віддалених сільських районів і кочівників, представників етнічних і мовних меншин, дітей, молоді й дорослих, які постраждали від конфліктів, епідемій ВІЛ/СНІДу, голоду й незадовільного стану здоров'я та осіб із особливими потребами у навчанні. Значущим документом для подальшого розвитку та розуміння інклюзії стала Дакарська декларація (2000 р.), в основу якої покладено проголошені під час міжнародної конференції Цілі освіти тисячоліття. Декларація наголосила на необхідності цілеспрямованих дій з боку держав з досягнення цілей тисячоліття в освітній галузі – забезпечення доступу до обов'язкової освіти усім дітям до 2015 року з особливим наголосом на дітях з особливими</p>

	потребами та дівчатках.
Освітні закони України	<ol style="list-style-type: none"> 1. Закон України «Про освіту». Зокрема, статті 19 («Освіта осіб з особливими потребами»), та 20 («Інклюзивне навчання»). У статті 20 йде мова про те, що «при зверненні особи з особливими освітніми потребами або її батьків такі групи та класи створюються в обов'язковому порядку». 2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту», щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (№ 6437). 3. Постанова Кабміну про внесення змін щодо організації інклюзивного навчання. 4. Розпорядження Кабміну від 9 серпня 2017 року «Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу» 5. Постанова Кабміну від 12 липня 2017 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр».
Умови впровадження інклюзивної освіти	<ul style="list-style-type: none"> - розроблення відповідної нормативно-правової бази; - навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку має відбуватися за участі різнопрофільних фахівців; - своєчасна й кваліфікована діагностики та оцінювання розвитку дитини; - застосування мультидисциплінарного підходу при організації психолого-педагогічного супроводу учнів; - удосконалення навчально-методичного забезпечення (індивідуальних навчальних планів, спеціальних програм, підручників і дидактичних засобів); - спеціальна підготовка і перепідготовка педагогічних кадрів.

2.2. Практичний блок

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає суть однієї з умов впровадження інклюзивної освіти в Україні (на вибір).

Я не погоджуюсь із думкою, тому що

Практичні завдання:

1. Вправа «Незакінчене речення». Опрацюйте зміст Саламанкської декларації за посиланням. (Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#n12).

Закінчіть речення, спираючись на зміст декларації. Заповніть таблицю.

№ з/п	Початок тези	Закінчить речення
1.	Кожна дитина має основне право на ...	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
2.	Особи, які мають особливі освітні потреби, повинні мати...	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
3.	Звичайні школи з такою інклюзивною орієнтацією	<hr/> <hr/>

	є найбільш ефективними засобами...	_____
4.	Рамки дій щодо ...	_____
5.	Керівний принцип, на якому ґрунтуються ці Рамки, полягає у тому, що школи повинні...	_____
6.	Освіта осіб із ООП містить принципи ефективної педагогіки, що...	_____
7.	Педагогіка, орієнтована на потреби дітей, може допомогти уникнути марної витрати...	_____
8.	Основний принцип інклюзивної школи полягає у тому, що всі діти повинні ...	_____
9.	Стан освіти осіб, які мають особливі освітні потреби, значно варіюється залежно від країни. Наприклад...	_____
10.	Країнам, в яких є незначна кількість спеціальних шкіл або вони взагалі відсутні, загалом рекомендується приділяти основну увагу...	_____

11.	Інтегрована освіта й реабілітація на базі громади ...	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
12.	Освітня політика повинна повністю враховувати ...	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
13.	У Всесвітній декларації про освіту для всіх зазначається необхідність підходу, спрямованого ...	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
14.	Щоб простежити прогрес кожної дитини, потрібно ...	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

2. Розкрийте суть статей із «Загальної декларації прав людини». Зміст документа за посиланням (*Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015*).

Стаття 26.1. Кожна людина має право на освіту:

Стаття 26.2. Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи й збільшення поваги до прав людини і основних свобод:

Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми:

I. Оберіть літеру правильної відповіді, визначивши правильне чи хибне твердження.

1. Найбільш фундаментальне втілення прав людини на міжнародному рівні – Загальна Декларація ООН про Права людини.

А) Так.

Б) Ні.

2. 9 грудня 1975р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила Декларацію про права інвалідів.

А) Так.

Б) Ні.

3. Питання міжнародного регулювання прав дітей-інвалідів окреслено в ухваленій 1989 року Конвенції ООН про права дитини.

А) Так.

Б) Ні.

4. «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» слугували правовою основою для розробки подальших шляхів удосконалення системи здобуття освіти неповносправними.

А) Так.

Б) Ні.

5. «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» визначають спільне навчання пріоритетною формою в здобутті освіти неповносправними.

А) Так.

Б) Ні.

6. У вступі «Рамок дій» вказується, що певна кількість дітей, перебуваючи у школі, стикається зі значними труднощами в навчанні, маючи особливі освітні потреби.

А) Так.

Б) Ні.

II. За допомогою цифр і букв установіть відповідність.

7. Установіть відповідність назви й характеристики документа.

1) 20 грудня 1971 р. Декларація про права розумово відсталих осіб.

2) 9 грудня 1975 р. Декларація про права інвалідів.

3) 20 грудня 1991 р. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів.

4) 7-10 червня 1994 р. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами.

А) Кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності та навчальні потреби, відповідно, потрібно розбудовувати системи освіти й розробляти навчальні програми таким чином, аби брати до уваги широке розмаїття цих особливостей і потреб.

Б) Інваліди мають отримувати необхідну підтримку, яка б дала змогу максимально виявити свої можливості й здібності та прискорила процес їх інтеграції у суспільство.

В) Виступав документ правовою основою для розробки подальших шляхів удосконалення системи здобуття освіти неповносправними.

Г) Розумово відсталі мають ті ж самі права, що й усі інші члени суспільства.

8. Установіть відповідність назви та змісту принципів, що зазначені у Саламанській декларації та рамок дій щодо освіти осіб із особливими освітніми потребами.

1) Особи, які мають особливі освітні потреби, повинні мати доступ до навчання у звичайних школах...

2) Кожна дитина має унікальні особливості...

3) Особи, які мають особливі освітні потреби, повинні мати доступ ...

4) Звичайні школи з такою інклюзивною орієнтацією...

А) Навчання у звичайних школах, що зобов'язані створити їм умови на основі педагогічних методів, орієнтованих, перш за все, на дітей із метою задоволення цих потреб.

Б) Зобов'язані створити їм умови на основі педагогічних методів, орієнтованих перш за все на дітей із метою задоволення цих потреб.

В) Інтереси, здібності та освітні потреби.

Г) Ефективними засобами боротьби з дискримінаційним ставленням, створення привітної атмосфери в громадах, побудови інклюзивного суспільства й забезпечення освіти для всіх; окрім того, вони забезпечують освіту для більшості дітей і підвищують ефективність, а також доцільність витрат усієї системи освіти.

III. Оберіть правильну відповідь.

9. Визначіть суть поняття «Спеціальна освіта».

А) Складник системи комплексної медико-педагогічної, професійної та соціальної реабілітації осіб, які мають психічні та фізичні порушення.

Б) Складник частини комплексної медико-педагогічної, професійної та соціальної реабілітації осіб.

В) Складник частини системи комплексної медико-педагогічної та соціальної реабілітації осіб, які мають психічні та фізичні порушення.

10. Визначіть суть поняття «Інтеграція».

А) Створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини.

Б) Зусилля, спрямовані на залучення дітей із особливими освітніми потребами у регулярний освітній простір.

В) Індивідуалізована система навчання дітей із особливостями психофізичного розвитку.

11. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку».

А) Інклюзивне навчання.

Б) Інклюзивна освіта.

В) Спеціальна освіта.

12. Із наведених положень оберіть те, що характеризує вертикальну структуру спеціальної освіти.

А) Ураховує психофізичний розвиток дитини.

Б) Базується на особливості пізнавальної діяльності та характері порушення.

В) Базується на вікових особливостях учнів і рівнях освітніх програм.

13. Із якою метою відбувається інтегрування дітей із порушеннями психофізичного розвитку до загальноосвітнього простору України?

А) Із метою реалізації «дитиноцентричної» система освіти, в якій домінує орієнтація на інтереси дитини, на задоволення її потреб.

Б) Із метою реалізації соціально-практичної спрямованості освітнього процесу.

В) Із метою реалізації забезпечення відповідних умов для надання корекційної допомоги.

14. Визначіть суть поняття «Діти з особливими потребами».

А) Це особи до 18-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі (діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці та інші).

Б. Це особи до 16-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі (діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці та інші).

В. Це особи до 18-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі (діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці).

15. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Усі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними».

- А) Принципи інклюзивної освіти.
 Б) Складники й інклюзивної освіти.
 В) Підходи до організації інклюзивної освіти.

Бланк для обраних відповідей

I.	1. _____	2. _____	3. _____	4. _____
	5. _____	6. _____		
II.	7. 1. _____	2. _____	3. _____	4. _____
	8. 1. _____	2. _____	3. _____	4. _____
III.	9. _____	10. _____	11. _____	12. _____
	13. _____	14. _____	15. _____	

Тема 3. Передумови для забезпечення успішної інклюзії.

Учителя початкової школи як провідники змін

Теоретичний блок

3.1. Опорна схема лекції

Визначення	Курикулум – формалізований пакет курсів і їх зміст, запропонований і затверджений навчальними інституціями, як необхідний для успішного виховання учнів.
Складники інклюзії	<ul style="list-style-type: none"> - прийняття до освітніх закладів усіх дітей без винятку; - залучення всіх дітей з різними (відмінними) здібностями до тих навчальних закладів, які б вони відвідували, не маючи обмежених можливостей (як діти з типовим розвитком); - кількість дітей із відмінними здібностями в школах і класах має бути природно пропорційною їхній загальній кількості в місцевій громаді (населеному пункті, районі тощо); - диференційовані підходи у викладанні; використання всіх можливих місцевих ресурсів для забезпечення різноманітних освітніх потреб учнів.

<p style="text-align: center;">Перешкоди впровадження інклюзії</p>	<ul style="list-style-type: none"> - інформація про переваги інклюзії не була донесена до учасників процесу належним чином або ж була непереконливою; - необхідні для ефективного впровадження інклюзії зміни виявилися надто масштабними, а тому їх складно досягти за короткий час, або ж надто обмежені, тому не дають уявлення про реальний ефект; - зміни втілюються надто швидко, тож учасники процесу не встигають осмислити нововведення, або надто повільно, й ентузіазм щодо їх реалізації згасає; - спроби залучити батьків до співпраці зі школою формальні або ж взагалі не відбуваються; - працівники, які мають стати рушійною силою впровадження інклюзії, можуть бути недостатньо віддані справі або беруть на себе надто великий обсяг роботи. Це може відлякувати інших членів колективу; - необхідні ресурси для забезпечення ефективності інклюзивної форми освіти не надаються або розподіляються в недоцільний спосіб чи нераціонально; - керівництво закладу освіти прагне встановити традиційно жорсткий контроль або ж пускає процес на «самоплив», не заохочує працівників досягати вищих результатів.
<p style="text-align: center;">Умови успішної розбудови інклюзії</p>	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток позитивного ставлення до ідеї інклюзії, дітей із особливими освітніми потребами та можливостей їхнього розвитку і навчання; - політика, спрямована на надання підтримки (на рівні держави, органів освіти, громади, закладу освіти); - процеси, що відбуваються в школах і класах, які ґрунтуються на практичній діяльності, підтвердженій результатами досліджень; - викладання із застосуванням адаптацій і модифікацій; диференційоване викладання; - якнайширше залучення громади та використання її ресурсів, залучення до діяльності закладу освіти; - змістовна рефлексія, тобто постійний моніторинг власної професійної діяльності.

<p style="text-align: center;">Учителів початкової школи як провідників змін</p>	<p>Виконують роль наставника, фасилітатора, консультанта, менеджера, мають академічну свободу, мають навички випереджувального проектного менеджменту (планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання, тощо), самостійно й творчо здобувають інформацію, організовують дитино-центрований процес; закладають надійне підґрунтя для навчання впродовж життя з метою особистісної реалізації.</p>
---	--

3.2. Практичний блок

Питання для самоконтролю:

1. Терміни «інтеграція» й «інклюзія» помилково вживають як взаємозамінні. Водночас ці поняття різняться суттєвими відмінностями. У чому, на Вашу думку, реалізовується відмінності понять.

---

2. Передумови успішної розбудови інклюзивного середовища передбачають реалізацію сукупності практичних підходів. Від чого залежить ефективність реалізації підходу «Розвиток позитивного ставлення до ідеї інклюзії»?

---

3. Передумови успішної розбудови інклюзивного середовища передбачають реалізацію сукупності практичних підходів. Від чого залежить ефективність реалізації підходу «Залучення громади до діяльності шкіл для досягнення успіху інклюзивної освіти»?

---

4. У чому, на Вашу думку, виявляється роль учителя початкової школи як наставника, фасилітатора, консультанта, менеджера у процесі розбудови інклюзивного середовища?

Практичні завдання:

1. Завдання. Напишіть оголошення на тему «Для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами запрошують учителя початкової школи».

---

2. Складіть список організацій і громадських об'єднань, що опікуються питаннями подолання насильства, булінга, упровадження інклюзії в Україні. Заповніть таблицю.

№ з/п	Назва	Електронний ресурс	Мета діяльності
1.	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
2.	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

	_____	_____	_____
3.	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____
4.	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____
5.	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____
6.	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____
7.	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____

3. Жіночий консорціум України – це об'єднання, засноване жіночими громадськими організаціями, для забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків та благополуччя дітей в Україні. Опрацюйте розділ інформації «Захист прав дитини». [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://wcnetwork.org.ua/ua/Zaxist_prav_dtei.

Дайте відповіді на питання:

1) На яких ініціативах об'єднання сфокусувало зусилля?

---

2) Охарактеризуйте один із проектів об'єднання «Жіночий консорціум України» на вибір. Визначіть основні аспекти проекту.

Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми:

I. Оберіть літеру правильної відповіді, визначивши правильне чи хибне твердження.

1. За інтеграції діти з різними (відмінними) здібностями залучаються до сучасної освітньої системи.

А) Так.

Б) Ні.

2. Мета інклюзії полягає в тому, щоб кожний заклад освіти був заздалегідь готовий прийняти дітей із різними (відмінними) здібностями.

А) Так.

Б) Ні.

3. Інклюзивна освіта для дитини з порушеннями розвитку за всіма параметрами має бути такою самою, як освіта, яку отримують діти без порушень.

А) Так.

Б) Ні.

4. Інклюзія в кожному окремому випадку обумовлена відповідним конкретним контекстом (місто-село, етнічна / релігійна однорідність-розмаїтість, культурні традиції, економічний і соціальний рівень розвитку країни тощо).

А) Так.

Б) Ні.

5. Школи, як освітні осередки, мають не лише налагоджувати зв'язки й брати активну участь у житті місцевої громади, а й запрошувати до закладу конкретних членів громади.

А) Так.

Б) Ні.

6. Партнерські відносини з громадськими організаціями, що сприяють інклюзії, можуть надати можливість доступу до додаткових кадрових і матеріальних ресурсів.

А) Так.

Б) Ні.

II. За допомогою цифр і букв установіть відповідність.

7. Установіть відповідність назви та суті практичних підходів успішної розбудови інклюзивного середовища.

1. Політика, спрямована на надання підтримки.

2. Гнучка навчальна програма й викладання із застосуванням адаптацій і модифікацій.

3. Диференційоване викладання.

4. Змістовна рефлексія.

А) Інклюзія та загальна якість освіти покращаться, якщо вчителі адаптуватимуть методи викладання таким чином, аби вони відповідали найкращій практиці навчання.

Б) Навчальні програми значно ускладнюють педагогам реалізацію їхніх спроб використовувати інклюзивний підхід.

В) Визначальним чинником у створенні інклюзивних шкіл є підтримка ініціатив освітніх систем. Доцільно створювати «команди лідерів» для керування й підтримки інклюзії у закладі освіти.

Г) Освітнянам потрібно вміти міркувати й навчатися, оскільки їм необхідна практика, підтверджена результатами їхніх досліджень.

8. Доберіть по 2 характеристики до кожної ролі у процесі інклюзивної освіти.

1. Фасилітатор.

2. Ментор.

А) Допомогати дитині створити власне середовище для навчання.

Б) Допомогати дитині в усвідомленні себе як самоцінності, підтримувати її прагнення до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, сприяти її особистісному зростанню, розкриттю здібностей, пізнавальних можливостей.

В) Процес взаємодії більш досвідченої із певної галузі людини з менш досвідченою, при якому відбувається передача знань, умінь, навичок.

Г) Актуалізувати ціннісне ставлення до людей, природи, національної культури на основі організації гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування, атмосфери безумовного прийняття, розуміння та довіри.

III. Оберіть правильну відповідь.

9. Визначіть суть поняття «Курикулум».

А) Неформалізований пакет курсів і їх зміст, запропонований і затверджений навчальними інституціями, як необхідний для успішного виховання учнів.

Б) Формалізований пакет курсів і їх зміст, як необхідний для успішного виховання учнів.

В) Формалізований пакет курсів і їх зміст, запропонований і затверджений інституціями освіти, як необхідний для успішного виховання учнів.

10. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Кількість дітей із відмінними здібностями у школах і класах має бути природно пропорційною їхній загальній кількості в місцевій громаді».

А) Складники інклюзії.

Б) Перешкода інклюзії.

В) Передумови успішної розбудови інклюзії.

11. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Школу можна назвати ефективною лише в тому випадку, коли кожна дитина в ній має змогу успішно навчатися».

А) Складники інклюзії.

Б) Перешкода інклюзії.

В) Передумови успішної розбудови інклюзії.

12. Із наведених положень оберіть те, що характеризує інструменти рефлексії вчителя:

А) Спільний із колегами розгляд планів, результатів оцінювання, методик викладання тощо.

Б) Використання корекційних ресурсів для забезпечення освітніх потреб.

В) Спільний із колегами розгляд методик викладання для забезпечення освітніх потреб усіх учнів.

13. Що сприяє створенню «команди лідерів» для керування й підтримки інклюзії у закладі освіти?

А) Політика, спрямована на надання підтримки.

Б) Гнучка навчальна програма й викладання із застосуванням адаптацій і модифікацій.

В) Диференційоване викладання.

14. Якщо необхідні для ефективного впровадження інклюзії зміни виявилися надто масштабними, то які будуть наслідки:

А) Зміни складно досягти за короткий час, тому швидкі зміни не дають уявлення про реальний ефект.

Б) Учасники процесу не встигатимуть осмислити нововведення, тому ентузіазм щодо їх реалізації буде згасати.

В) Зміни не заохочують працівників досягати вищих результатів.

15. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Процес звернення й відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади та зменшення виключення в освіті та освітньому процесі»

А) Інклюзивне навчання.

Б) Інклюзивна освіта.

В) Спеціальна освіта.

Бланк для обраних відповідей

I.	1. _____	2. _____	3. _____	4. _____
	5. _____	6. _____		
II.	7. 1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____			
	8. 1. _____ 2. _____			
III.	9. _____	10. _____	11. _____	12. _____
	13. _____	14. _____	15. _____	

**Тема 4. Співробітництво як основа роботи з батьками дітей
із особливими освітніми потребами**

Теоретичний блок

4.1. Опорна схема лекції

Визначення	<p>Сім'я – соціальна група, що складається з людей, які зазвичай перебувають у шлюбі, їхніх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів, і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей.</p> <p>Команда супроводу – команда психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та дошкільної освіти.</p> <p>Корекція:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) сукупність педагогічних і лікувальних засобів, спрямованих на поліпшення та виправлення процесу розвитку особи; 2) виправлення окремих вад у дітей із психофізичними недоліками. <p>Компенсація – відновлення недорозвинених чи порушених психічних функцій, використовуючи збережені чи перебудовуючи частково порушені функції.</p>
Функції сім'ї	<ol style="list-style-type: none"> 1. Матеріально-економічна функція. 2. Житлово-побутова функція. 3. Репродуктивна функція. 4. Комунікативна функція. Психологічний клімат сім'ї. 5. Виховна функція. 6. Рекреативна функція. 7. Функція психологічного захисту.
Методи встановлення потреб дитини у навчанні	<ul style="list-style-type: none"> - бесіда; - спостереження за роботою в класі; - аналіз виконання класних завдань; - проведення перевірки з окремих предметів; - психолого-педагогічні діагностики.
Види оцінювання розвитку дитини	<ul style="list-style-type: none"> - інтелектуальний; - соціальний; - емоційний; - фізичний;

	<ul style="list-style-type: none"> - сенсорний; - комунікативний; - поведінковий.
Завдання оцінювання розвитку дитини	<ul style="list-style-type: none"> - виявити, чи має дитина особливі освітні потреби; - установити сильні та слабкі сторони дитини; - установити відповідну програму та допомогу, які б задовольнили особливі потреби дитини.
Склад Команди супроводу	<p>1) <u>постійні учасники</u>: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель початкових класів (класний керівник), учителі, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог (із урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), учитель-реабілітолог та батьки або законні представники (далі – батьки) дитини з ООП тощо.</p> <p>2) <u>залучені фахівці</u>: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.</p>
Принципи діяльності Команди супроводу	<ul style="list-style-type: none"> - повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП; - здобуття інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав; - командний підхід; - активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розробки ІПР; - конфіденційність та здобуття етичних принципів; - міжвідомча співпраця.
Основні функції вчителя початкової школи як члена Команди супроводу	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ІПР; - підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її сильні сторони, потреби; результати виконання дитиною навчальної програми/освітнього плану; - участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП; - розробка індивідуальної навчальної програми в закладі загальної середньої освіти та індивідуального освітнього плану в закладі дошкільної освіти; - визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня досягнення кінцевих цілей

	<p>навчання; передбачених ІПР;</p> <ul style="list-style-type: none"> - створення належного мікроклімату в колективі; - надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми/освітнього плану дитиною з ООП.
<p>Основні функції асистента вчителя початкової школи</p>	<ul style="list-style-type: none"> - спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів і потреб; - участь в організації освітнього процесу дитини з ООП; - участь у розробці ІПР; - участь у підготовці індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми/індивідуального освітнього плану (для закладів дошкільної освіти); - адаптація освітнього середовища; навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП; - оцінка спільно з вчителем/вихователем рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР; - підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб; - надання інформації батькам, педагогічним працівникам щодо особливостей розвитку дитини з ООП.

4.2. Практичний блок

Питання для самоконтролю:

1. Поміркуйте над уривком та обґрунтуйте відповідь. Яка роль батьків у роботі навчальних командах?

«Насамперед, батьки – важливі учасники навчальних команд своїх дітей. Вони найкраще знають їхні сильні та слабкі сторони, здібності, нахили й особливості розвитку, і саме тому можуть підтримувати найефективніше.

Їх постійна участь у шкільному житті може значно покращити успіхи дитини з психофізичними порушеннями. Важливо, щоб батьки брали участь у прийнятті рішень щодо освіти своєї дитини. Саме вони можуть надавати важливу інформацію для планування, упровадження й адаптації програми для найкращого задоволення постійно змінних потреб своєї дитини.

2) Визначіть загальні положення організації роботи Команди супроводу.

---

3) Яким чином відбувається організація надання психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних послуг дитині з особливими освітніми потребами?

---

4. За запропонованими функціями визначіть, про яких членів Команди супроводу йдеться: адміністрація закладу освіти, практичний психолог, соціальний педагог, учителі-дефектологи, батьки дитини, учитель початкової школи, асистента учителя початкової школи.

№ з/п	Назва функції	Відповідь
1.	Психологічний супровід дитини з ООП	<hr/> <hr/> <hr/>
2.	Інформування дитини з ООП та її батьків про мережу закладів позашкільної освіти, залучення дитини до участі в гуртках, секціях вз урахуванням	<hr/> <hr/> <hr/>

	її можливостей	
3.	Формування складу Команди супроводу	_____ _____ _____
4.	Надання корекційно-розвивальних послуг дитині відповідно до індивідуальної програми розвитку	_____ _____ _____
5.	Контроль за виконанням завдань учасниками Команди супроводу своїх функцій	_____ _____ _____
6.	Залучення до роботи Команди супроводу, а також залучення до складання індивідуальної програми розвитку	_____ _____ _____
7.	Надання інформації про дитину (стиль, спосіб навчання, успіхи, труднощі у виконанні домашніх завдань)	_____ _____ _____
8.	Визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня Досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених індивідуальною програмою розвитку	_____ _____ _____
9.	Надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми/освітнього плану дитиною з особливими освітніми потребами	_____ _____ _____
10.	Надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвивальних цілей в процесі навчання, технології для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в ІПР та застосування адаптацій (модифікацій)	_____ _____ _____
11.	Вивчення та моніторинг психічного розвитку дитини з особливими освітніми потребами	_____ _____ _____
12.	Адаптація освітнього середовища; навчальних	_____ _____

2.	Дотримання інтересів дитини з ООН, недопущення дискримінації та порушення її прав	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
3.	Командний підхід	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
4.	Активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розробки ІПР	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
5.	Конфіденційність і дотримання етичних принципів	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

6.	Міжвідомча співпраця	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми:

I. Оберіть літеру правильної відповіді, визначивши правильне чи хибне твердження.

1. Особливості сім'ї, її активності у процесі розвитку й освіти дитини визначає її психофізичний і соціокультурний статус в майбутньому.
  - А) Так.
  - Б) Ні.
2. Функція відтворення пов'язана з необхідністю існування людини як біологічного виду.
  - А) Так.
  - Б) Ні.
3. Сучасна сім'я дитини з порушеннями психофізичного розвитку досить рідко може виступати в якості дієвого фактора її соціального інтегрування.
  - А) Так.
  - Б) Ні.
4. Родина з дітьми, що мають особливі освітні потреби – це категорія, що належить до «групи ризику».
  - А) Так.
  - Б) Ні.
5. Батьки можуть збирати інформацію, яка буде корисною для процесу оцінювання: медичні довідки, інформацію про нещодавні зміни в поведінці та спостереження за навчальними потребами дитини.
  - А) Так.
  - Б) Ні.
6. Після закінчення оцінювання та збору додаткової інформації педагоги повинні призначити зустріч з батьками для обговорення результатів, рекомендацій і залучення до прийняття рішення.
  - А) Так.

Б) Ні.

II. За допомогою цифр і букв установіть відповідність.

7. Встановіть відповідність постійних та залучених фахівців як членів Команди супроводу.

1. Постійні учасники.

2. Залучені фахівці.

А) Асистент дитини.

Б) Асистент вчителя.

В) Соціальний педагог.

Г) Спеціалісти системи соціального захисту населення.

III. Оберіть правильну відповідь.

8. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів і потреб».

А) Основна функція вчителя початкової школи як члена команди супроводу.

Б. Основна функція вчителя-дефектолога як члена команди супроводу.

В) Основна функція асистента вчителя початкової школи як члена команди супроводу.

9. Визначіть суть поняття «Команда супроводу».

А) Команда психолого-педагогічного супроводу дітей із особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в закладах загальної середньої та дошкільної освіти.

Б) Команда психолого-педагогічного супроводу дітей із особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та дошкільної освіти.

В) Команда психолого-педагогічного супроводу дітей, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та дошкільної освіти.

10. Для надання ефективної підтримки своїй дитині батькам можуть знадобитися такі нотатки:

А) Записи про звернення по медичну допомогу, зокрема, огляди, лікування та операції.

Б) Матеріали поширення досвіду з окремих галузей, напрямів, умінь, сфер інтересів або звичаїв.

В) Номера телефонів інших батьків.

11. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Зі створенням сім'ї у подружжя виникають зобов'язання одне перед одним. В першу чергу це пов'язано зі спільною трудовою діяльністю у сім'ї».

А) Відтворювальна функція сім'ї.

Б) Виховна функція сім'ї.

В) Господарсько-побутова функція сім'ї.

12. Із наведених положень оберіть те, що характеризує принцип діяльності Команди супроводу:

А) Активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розробки ІПР.

Б) Надання асистентам учителів вказівок щодо ролей та відповідальності у процесі навчання.

В) Розробка індивідуальної навчальної програми в закладі загальної середньої освіти та індивідуального освітнього плану в закладі дошкільної освіти.

13. Волонтерство та адвокатство батьків належить до поняття:

А) Команда супроводу.

Б) Завдання оцінювання розвитку дитини.

В) Функції сім'ї.

14. Основним завданням оцінювання розвитку дитини є:

А) Встановлення відповідної програми, яка б задовольнила особливі потреби дитини.

Б) Спостереження за роботою у класі.

В) Проведення перевірки з окремих предметів.

15. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Застосовувані батьками навички відстоювання інтересів дитини, стануть міцною основою, на якій дитина будуватиме навички обстоювання власних інтересів».

А) Волонтерство батьків.

Б) Адвокатство батьків.

В) Батьки як члени Команди супроводу.

Бланк для обраних відповідей

I.	1. _____	2. _____	3. _____	4. _____
	5. _____	6. _____		
II.	7. 1. _____	2. _____	3. _____	4. _____
III.	8. _____	9. _____	10. _____	11. _____
	12. _____	13. _____	14. _____	15. _____

Тема 5. Індивідуальний навчальний план і його складники

Теоретичний блок

5.1. Опорна схема лекції

<p>Визначення</p>	<p>Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин. У плані враховуються додаткові години на індивідуальні й групові заняття, курси за вибором, факультативи тощо.</p> <p>Індивідуальна навчальна програма визначає знання, навички й вміння, які повинні опанувати учні в освітньому процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем; розробляється на основі типових навчальних програм закладів загальної середньої освіти, у тому числі спеціальних, із їх відповідною адаптацією.</p> <p>Індивідуальна програма розвитку – це письмовий документ, що загалом є контрактом між педагогічним колективом і батьками чи опікунами дитини. Він закріплює вимоги до організації навчання дитини, зокрема визначає характер освітніх послуг і форм підтримки.</p> <p>Індивідуальна програма розвитку повинна містити індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.</p>
<p>Розділи індивідуального навчального плану</p>	<ul style="list-style-type: none"> • загальне визначення інформації про учнів; • теперішній рівень функціонування з описом останнього розміщення; • рекомендації комітету, який оцінює учнів; • інструктивні цілі й об'єкти з поділом їх оцінювання; • визначення модифікацій класних кімнат.
<p>Класифікація порушень психофізичного розвитку</p>	<p>I група – діти з порушенням аналізаторів – слуху й зору.</p> <p><u>Зі стійкими дефектами слуху:</u></p> <p>1) глухі діти – із тотальним повним випаданням</p>

	<p>слуху або з остаточним слухом, який не може бути самостійно використаний для накопичення мовного запасу.</p> <p>Розрізняють дітей із вадами слуху:</p> <p>а) нечуючих без мови (ранооглохлих);</p> <p>б) нечуючих дітей, які певною мірою зберегли мову (пізнооглохли). У нечуючих дітей пониження слуху від 75-80дБ;</p> <p>2) слабочуючі (туговухі) діти з частковою втратою слухової недостатності, яка утруднює мовний розвиток, але зберігається можливість самостійного накопичення мовного запасу за допомогою слухового аналізатора. У слабочуючих дітей пониження слуху від 20-75 дБ.</p> <p><u>Зі стійкими дефектами зору:</u></p> <p>– сліпі (незрячі) діти з повною відсутністю зорових відчуттів або, які зберегли світловідчуття чи з остаточним зором (із максимальною гостротою зору 0,04 на краще бачучому оці з застосуванням звичайних засобів корекції – окулярів).</p> <p>– діти із вадами зору на оці, з гостротою зору на оці, що краще бачить від 0,05-0,4 (із застосуванням окулярів).</p> <p>II група – діти розумово відсталі й діти із затримкою психічного розвитку.</p> <p>Розумово відсталі діти – стійке порушення пізнавальної діяльності в результаті органічного ураження головного мозку. Форми:</p> <ul style="list-style-type: none"> • олігофренія проявляється на більш ранніх етапах онтогенезу (до 1,5-2 років); • деменція (розпад психіки) на більш пізніх етапах онтогенезу (після 1,5-2 років). <p><u>Деменція може бути вираженою в двох варіантах:</u> резидуальна (остаточна) і прогресивна (прогресивна).</p> <p><u>Ступені інтелектуального недорозвитку:</u></p> <p>1) ідіотія (найбільш важкий ступінь);</p> <p>2) імбецильність (більш легка, порівняно</p>
--	---

	<p>з ідіотією);</p> <p>3) дебільність (найбільш легкий ступінь, порівняно з ідіотією та імбецильністю).</p> <p>Особливу групу утворюють діти із ЗПР – «Затримкою психічного розвитку». Вони не можуть бути віднесені до групи розумово відсталих, через те що у межах наявних знань вони показували достатню здатність до узагальнення, широку «зону найближчого розвитку».</p> <p>4 групи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ЗПР конституційного походження або гармонічний інфантилізм; 2) ЗПР соматогенного походження; 3) ЗПР психогенного походження; 4) ЗПР церебрастенічного характеру. <p>III група – діти з важкими порушеннями мови (логопати):</p> <ul style="list-style-type: none"> - порушення усної мови (дисфонія, бралилалія, тахилалія, заїкання, дислалія, ринолалія, дизартрія, алалія, афазія). - порушення письмової мови (дисграфія). <p>IV група – діти з порушенням опорно-рухової системи.</p> <p>Основний контингент – це діти, з діагнозом дитячим церебральним паралічем (ДЦП).</p> <p>ДЦП – захворювання незрілого мозку, що виникає під впливом різних шкідливих факторів, у період внутрішньоутробного розвитку, в момент полог і на першому році життя.</p> <p>V група діти з комбінованим дефектом, наприклад:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розумово відсталі глухі чи із зниженим слухом; - розумово відсталі діти, які мають вади зору; - сліпоглухонімі. <p>VI група – діти з викривленим розвитком - психопатією (стійкий дисгармонічний склад психіки), із патологією бажань.</p>
--	---

5.2. Практичний блок

Питання для самоконтролю:

1. Поміркуйте над уривком та обґрунтуйте відповіді.

Аутизм і глибокі порушення розвитку невизначеної природи – це вади, що негативно позначаються на здатності дітей до навчання. У таких випадках дуже важливими є рання діагностика й застосування відповідних навчальних програм. Лікування й освітні потреби дітей при обох діагнозах практично однакові. Під час розробки індивідуалізованих навчальних планів для малят з аутизмом і глибокими порушеннями розвитку увагу насамперед слід звертати на поліпшення комунікативних, соціальних і когнітивних умінь поведінки, а також самообслуговування. Проблеми з поведінкою й спілкуванням часто заважають навчанню таких дітей. Якщо через аутистичну поведінку дитина погано оволодіває новими вміннями, батьки й вчителі повинні звертатися за допомогою до професіоналів у цій сфері.

Для ефективного навчання дітей із цими вадами класне середовище повинно бути структурованим, а заняття мають точно визначену послідовність і плавно змінюватися одне одним. Діти з аутизмом і глибокими порушеннями розвитку невизначеної природи навчаються краще, коли одночасно отримують візуальну й словесну інформацію. Для таких малят дуже важливою є взаємодія зі здоровими ровесниками, оскільки однолітки можуть бути для них взірцем в оволодінні мовними, соціальними й поведінковими вміннями.

Дітей, що страждають на аутизм, можна успішно залучати до звичайних класів. Але для успіху цієї справи необхідне виконання двох умов. По-перше, педагоги разом з батьками повинні розробити індивідуалізований план, що відповідає потребам дитини. По-друге, у класі такому учневі варто надавати додаткову допомогу з боку дорослих. Якщо виконувати обидві умови, від дитини з аутизмом можна очікувати суттєвого прогресу.

Інклюзивно-ресурсний центр управління освіти міської ради міста Кропивницького [Електронний ресурс] : сайт. – Режим доступу : http://mpmpk.kr.sch.in.ua/konsuljtacii_specialistiv/psiholog/autizm/http_//mpmpk_kr_sch_in_ua/konsuljtacii_specialistiv/psiholog/autizm. – Назва з екрана.

1) Чи обов'язкове використання принципу «єдності вимог» у школі та дома для дітей із порушеннями аутичного спектру? Чому?

Практичні завдання:

1. Запропонуйте шляхи створення розвивального середовища в початковій школі для залучення дітей із порушеннями інтелекту.

---

2. Користуючись психолого-педагогічним словником дайте визначення поняттям порушень мови:

Дисфонія –

Бралилалія –

Тахилалія –

Заїкання –

Дислалія –

Ринолалія –

Дизартрія –

Алалія –

Афазія –

Дисграфія –

---

3. У системі комплексної корекційно-розвивальної допомоги дітям з особливими потребами в умовах інклюзії надаються різні види допомоги. Наведіть приклади педагогічної допомоги, яку може надати учитель початкової школи дітям із особливими потребами.

---

4. Система комплексної корекційно-розвивальної допомоги дітям із особливими потребами в умовах інклюзії передбачає різні види допомоги: медичну, педагогічну, соціальну та психологічну. Визначіть, про який вид допомоги йдеться. Заповніть таблицю.

№ з/п	Вид	Приклад
1.		Дитина із загальними соматичними захворюваннями у медичному блоці закладу освіти може отримати (ввести) необхідний препарат (інсулін).
2.		Добираються відповідні до потреб учня технології подачі матеріалу або його відтворення.
3.		Консультації з оптимізація сімейного клімату.
4.		Сприяння адаптації учня в освітньому середовищі.

5. Проаналізуйте компоненти індивідуальної програми розвитку (Додаток А). Визначіть основні аспекти реалізації програми.

---

6. Посадові обов'язки вчителя закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням розробляються та затверджуються директором цього закладу на підставі орієнтовних функціональних обов'язків учителя (асистента вчителя), рекомендованих Міністерством освіти і науки України. Відповідно до цього документа проаналізуйте порівняльну таблицю обов'язків учителя та асистента вчителя.

Наведіть приклади спільної роботи вчителя та асистента вчителя на уроках у інклюзивній початковій школі.

Обов'язки вчителя	Спільна робота вчителя та асистента вчителя	Обов'язки асистента вчителя
Оцінити навчальні потреби учня з ООП, його сильні та слабкі сторони.	Обговорити можливості учнів з ООП, його сильні та слабкі сторони. Брати участь у складанні ІПР.	Вести спостереження за особливостями психофізичного розвитку учнів з ООП. Оформлювати встановлену педагогічну документацію.
Спланувати роботу на уроці, відобразити у конспекті уроку адаптовані та модифіковані завдання для учнів з ООП.	Обговорити необхідні адаптації та модифікації навчального матеріалу з огляду на потреби учнів та відповідно до ІПР.	Адаптувати/модифікувати навчальний матеріал для учнів з ООП; за потреби виготовляти потрібні наочні, роздаткові та інші матеріали.
Виконувати план уроку. Спостерігати за процесом навчання, за потреби допомагати учням з ООП.	Залучати учнів з ООП до виконання окремих видів діяльності спільно з класом. Аналізувати ефективність	Проводити додаткове пояснення учням з ООП, корегувати їх навчальну діяльність. Формувати та сприяти закріпленню конкретних умінь, навичок.

	застосованих методів навчання.	
Спостерігати за динамікою розвитку учнів з ООП та оцінювати її. Слідкувати за виконанням ІНП.	Обговорити спостереження. Обмінятись інформацією. Обговорити пропозиції щодо доповнення ІНП, ІПР (чи внесення змін)	Надавати вчителю інформацію щодо навчальної діяльності учнів з ООП. Спостерігати за поведінкою учнів та надавати інформацію вчителю. Вести щоденник спостережень. Оформлювати портфоліо учнів з ООП.
Звітувати перед батьками та психолого-педагогічним консилиумом щодо навчальних досягнень учнів з ООП.	Обговорити інформацію про учнів з ООП. Дотримуватися конфіденційності	Звітувати перед психолого-педагогічним консилиумом щодо динаміки розвитку учнів з ООП. Консультувати батьків

Приклади спільної роботи вчителя та асистента вчителя на уроках у інклюзивній початковій школі.

---

7. Проаналізуйте варіант індивідуальної програми розвитку дитини, поданої у Додатку Б. Визначіть основні елементи індивідуальної програми розвитку.

---

8. Проаналізуйте зразок пристосування/модифікації класного середовища, поданий у Додатку В.

1) Визначіть складники частини та мету модифікацій класного середовища.

Horizontal lines for writing the answer to question 1).

2) Які методи оцінювання запропоновані в індивідуальній навчальній програмі поданий у Додатку Г?

Horizontal lines for writing the answer to question 2).

Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми:

I. Оберіть літеру правильної відповіді, визначивши правильне чи хибне твердження.

1. Учитель і асистент учителя в освітньому процесі не завжди дотримуються корекційно-компенсаторного складника.
А) Так.
Б) Ні.
2. Ефективність корекційної роботи значно залежить від оптимального вирішення організаційних питань усіма членами команди.
А) Так.
Б) Ні.
3. Саме предмет корекції, тобто те, що необхідно виправляти та розвивати в дитини, визначає мету, пошук спеціальних шляхів організації педагогічного процесу, добір відповідних методичних засобів і змісту навчання, показники його результативності.
А) Так.
Б) Ні.
4. У ході застосування корекційно-розвивальної роботи в інклюзивній школі, залежно від потреб і навчальних можливостей дитини, використовуватимуться допоміжні навчальні технології, методики або їх модифіковані чи адаптовані елементи.
А) Так.
Б) Ні.
5. Корекційно-розвивальний складник у освітньому процесі повинний мати випереджаючий характер, не тільки виконувати вправи й удосконалювати те, що досягла дитина, а й активно формувати те, що повинно розвинути у найближчій перспективі.
А) Так.
Б) Ні.

6. В умовах освітньої інтеграції перспективна технологія колективного способу навчання, що передбачає чотири форми організації: колективну, групову, парну, індивідуальну.

А) Так.

Б) Ні.

II. За допомогою цифр і букв установіть відповідність.

7. Установіть відповідність назви та суті порушення у розвитку.

1. Дисграфія.

2. Імбецильність.

3. Олігофренія.

4. Дислалія.

А) Розлад мовлення, синдром, що проявляється в порушенні вимови звуків.

Б) Один зі ступенів інтелектуального недорозвитку.

В) Стійке порушення пізнавальної діяльності в результаті органічного ураження головного мозку.

Г) Порушення письмової мови.

8. Доберіть по 2 характеристики до індивідуального навчального плану та програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

1. Індивідуальний навчальний план.

2. Індивідуальна програма розвитку.

А) Перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що враховуються у плані, тощо.

Б) Додаткові години на індивідуальні й групові заняття, курси за вибором, факультативи.

В) Визначає знання, навички та вміння, що повинні опанувати учні в освітньому процесі з кожного предмета.

Г) Визначає зміст розділів і тем з кожного предмета.

III. Оберіть правильну відповідь.

9. Визначіть суть принципу «структурування навчального плану».

А) Повинен враховувати особливості психічного розвитку дітей; базові основи загальної освіти, що необхідні дітям із порушеннями розвитку для соціалізації; взаємодія й взаємозамінність педагогів.

Б) Повинен враховувати особливості психічного розвитку дітей; базові основи загальної освіти, на яких будуються всі загальноосвітні й спеціальні програми; сукупність освітніх галузей; відповідність їх тим знанням, які необхідні дітям із порушеннями розвитку для соціалізації; взаємодія й взаємозамінність педагогів.

В) Має враховувати базові основи загальної освіти, на яких будуються всі загальноосвітні й спеціальні програми; сукупність освітніх галузей;

відповідність їх тим знанням, що необхідні дітям із порушеннями розвитку для соціалізації; взаємодія й взаємозамінність педагогів.

10. Основна мета закладу освіти, в якому впроваджується інклюзивне навчання передбачає:

А) Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, які запроваджували б систему індивідуально-диференційованого підходу на основі особистісно орієнтованої моделі освіти, що передбачає організацію навчальної діяльності з використанням індивідуальних навчальних планів.

Б) Надання індивідуально орієнтованої допомоги дітям, що передбачає організацію навчальної діяльності з використанням індивідуальних навчальних планів.

В) Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, які б запроваджували систему індивідуально-диференційованого підходу, що передбачає організацію навчальної діяльності з використанням модифікацій.

11. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Документ, що визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин».

А) Індивідуальний навчальний план.

Б) Індивідуальна навчальна програма.

В) Індивідуальна програма розвитку.

12. Із наведених положень оберіть таке, що характеризує компоненти індивідуальної програми розвитку.

А) Спеціальна програма навчання та споріднені заходи, що проводитимуться для учня.

Б) Сформульовані на рік цілі, терміни початку проведення заходів і приблизний термін виконання.

В) Перелік спеціальних і додаткових послуг; адаптація та модифікації; строк дії та інформацію про прогрес розвитку дитини.

13. Невід'ємним складником процесу розробки індивідуальної навчальної програми є оцінка й збирання відомостей про успіхи дитини. При цьому можуть збиратися зразки яких робіт дитини?

А) Результати спостережень, опис поведінки, результати порівнянь із типовим рівнем розвитку, результати тестів тощо.

Б) Результати спостережень, порівнянь із типовим рівнем розвитку, результати тестів тощо.

В) Результати спостережень, опис поведінки, результати тестів тощо.

14) Який термін дії індивідуальної програми розвитку.

А) Члени групи з розробки ІПР (батьки, адміністратор, вихователь) можуть у будь-який момент запропонувати провести збори, щоб модифікувати програму або скласти нову.

Б) Термін дії один рік.

В) Члени групи з розробки ІПР (батьки, адміністратор, вихователь) можуть раз на семестр запропонувати провести збори, щоб модифікувати програму або скласти нову.

15. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Документ закріплює вимоги до організації навчання дитини, зокрема визначає характер освітніх послуг і форм підтримки».

А) Індивідуальний навчальний план.

Б) Індивідуальна навчальна програма.

В) Індивідуальна програма розвитку.

Бланк для обраних відповідей

I.	1. _____	2. _____	3. _____	4. _____
	5. _____	6. _____		
II.	7. 1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____			
	8. 1. _____ 2. _____			
III.	9. _____	10. _____	11. _____	12. _____
	13. _____	14. _____	15. _____	

Тема 6. Особливості безбального оцінювання навчальних досягнень учнів із особливими освітніми потребами. Оцінювання в початковій школі

за допомогою портфоліо

Теоретичний блок

6.1. Опорна схема лекції

Визначення	<p>Об'єктами контролю у процесі навчання є: знання, уміння та навички, визначені навчальними програмами; навчально-пізнавальні знання та вміння; власне діяльність; емоційно-ціннісні риси особистості, значущі для життєдіяльності в суспільстві.</p> <p>Методи контролю – це способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учня, спрямовані на виявлення й оцінювання змісту та характеру досягнень його навчально-індивідуальної діяльності.</p> <p>Оцінювання – це процес установлення рівня навчальних</p>
-------------------	--

	<p>досягнень учня в оволодінні змістом предмета, порівняно з вимогами чинних програм.</p> <p>Портфоліо – це накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування уміння учнів ставити цілі, планувати й організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, що засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.</p>
<p>Завдання оцінювання</p>	<ul style="list-style-type: none"> - визначати стан реалізації завдань навчання, виховання та розвитку вміщених в індивідуальній навчальній програмі; - своєчасно виявляти прогалини у знаннях і вміннях учнів; - удаватися до повторення й систематизації матеріалу; - визначати рівень готовності до засвоєння нового матеріалу; - формувати вміння відповідально й зосереджено працювати, користуватися прийомами самоперевірки та самоконтролю; - стимулювати відповідальність учнів; - спостерігати за динамікою розвитку пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, мовленнєвої діяльності; - визначати динаміку розвитку соціальних умінь.
<p>Функції контролю</p>	<ul style="list-style-type: none"> - діагностична; - навчальна; - діагностико-коригувальна; - стимулювальна-мотиваційна; - розвивально-виховна.
<p>Складники психологічної готовності до шкільного навчання</p>	<ul style="list-style-type: none"> - інтелектуальна, визначає рівень сформованості пізнавальних процесів – сприймання, пам'яті, уваги, мислення, а також мовлення; - соціальна, визначає потребу дитини в спілкуванні з однолітками, уміння стримувати свою поведінку, діяти відповідно законам дитячої групи, здатність виконувати роль учня в ситуації шкільного навчання; - особистісна охоплює пізнавальну мотивацію та певний рівень сформованості процесів саморегуляції.
<p>Алгоритм оцінних лінійок</p>	<p>Після виконання завдання учень малює на полях малюнок: вертикальну лінію, на якій позначає умовним символом свою думку про якість виконання завдання. Після перевірки</p>

(за Г. Цукерман)	таку ж роботу виконує учитель. Якщо він погоджується з учнем – обводить кружечком його оцінку, якщо ні, то ставить вище або нижче за шкалою свою оцінку. Якщо буде суттєва відмінність між оцінками учня й вчителя, потрібно обговорити правильність оцінки, виставленої учнем, і знайти компроміс.
Етапи прийому «оцінних лінійок»	<ul style="list-style-type: none"> - безпосереднє виконання роботи; - вироблення критеріїв оцінки; - оцінка учнем власної роботи за визначеними критеріями; - перевірка учителем та його оцінка за тими ж критеріями роботи учня; - порівняння оцінки вчителя та оцінки учня; - з'ясування розбіжностей в оцінці.
Педагогічна ідея навчального портфоліо	<ul style="list-style-type: none"> - зміщення акценту з того, що учень не знає і не вміє, на те, що він знає й вміє з обраної теми, розділу, предмета; - інтеграцію кількісних і якісних оцінок; - домінування самооцінки відповідно до зовнішньої оцінки.
Залежно від конкретних цілей навчання	<ul style="list-style-type: none"> - портфоліо документів; - портфоліо досягнень; - рефлексивний портфоліо.
Мета учнівського портфоліо	<ul style="list-style-type: none"> - формування в учня відповідальності й самостійності навчання; - розвиток уміння давати якісну оцінку результатів власного навчання та діяльності; - розвиток уміння аналізувати власні інтереси, схильності, потреби й співвідносити їх з наявними можливостями; - формування пізнавальних інтересів і готовність до самостійного пізнання; - самостійна добірка матеріалів портфоліо створює ситуацію успіху, призводить до підвищення самооцінки і впевненості у власних можливостях.

6.2. Практичний блок

Питання для самоконтролю:

1. Поміркуйте над уривком та дайте відповіді на запитання.

Портфоліо – це одна з форм збору інформації про учня та його розвиток, що передбачає: зміщення акценту з того, що учень не знає і не вміє, на його

сильні сторони, тобто, що він знає і чого навчився чи може навчитися; інтеграцію кількісних і якісних оцінок; домінування самооцінювання над зовнішнім оцінюванням.

Також портфоліо має переваги, оскільки: характеризує якість навчання різнобічно й багатовимірно; розкриває індивідуальні можливості дитини; демонструє динаміку досягнень учня за певний проміжок часу; допомагає визначити ефективність та відповідність індивідуальної навчальної програми можливостям дитини, коригувати її; стежити за розвитком соціалізації та формуванням особистості учня, здійснювати зворотний зв'язок між дитиною, батьками, вчителем.

(А. Колупаєва. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. - Київ: «А. С. К.», 2012. - 308 с.)

1) Яким чином метод оцінювання «Портфоліо» зміщує акценти в навчанні на сильні сторони дитини?

---

2) На Вашу думку, яким чином метод оцінювання «Портфоліо» допомагає здійснювати зворотний зв'язок між дитиною, батьками, вчителем?

---

3) Чому «Портфоліо» визначають як один з найефективніших методів оцінювання досягнень учнів із особливими освітніми потребами?

---

2. У чому полягає суть дидактичного принципу диференційованості й індивідуалізації контролю при оцінюванні учнів із особливими освітніми потребами?

3. Які дидактичні принципи перевірки й оцінювання досягнень учнів використовують в інклюзивному класі.

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте розділи портфоліо учня з особливими освітніми потребами. Визначіть мету кожного розділу портфоліо. Заповніть таблицю.

№ з/п	Назва розділу	Мета розділу	Зміст розділу
1.			Зазначена основна інформація

	Титульний лист	_____	(прізвище, ім'я, по батькові дитини; заклад освіти, клас), контактна інформацію й фотографію учня. Добре, коли для титульного листа світлину добирає сама дитина. При цьому не слід наполягати на офіційності портрета.
2.	«Мій світ»	_____	Міститься будь-яка інформація, корисна й важлива для дитини. Можуть бути такі заголовки аркушів : «Моє ім'я», «Моя сім'я», «Моє місто (село)», «Мої друзі», «Мої захоплення», «Моя школа», «Мої улюблені шкільні предмети».
3.	«Моє навчання»	_____	У цьому розділі заголовки аркушів присвячені конкретному шкільному предмету. Учень наповнює цей розділ вдало написаними контрольними роботами, цікавими проектами, відгуками про прочитані книги, графіком швидкості читання, творчими роботами.
4.	«Моя суспільна робота»	_____	Тут можна розповісти про доручення дитини. Дитина може брати участь у шкільному спектаклі, розповідати вірші на лінійці, виступати на ранку тощо.
5.		_____	У цьому розділі дитина вміщує свої творчі роботи: малюнки,

	«Моя творчість»	_____	казки, вірші. Якщо виконана ґрунтовна робота (виріб), треба помістити її світлину. Батькам необхідно надати повну свободу для виконання цього розділу. Якщо дитина брала участь у виставці або конкурсі, необхідно вказати інформацію про цей захід: назва, коли, де і ким проводився.
6.	«Мої враження»	_____	У початковій школі діти беруть активну участь у екскурсіях, відвідують музеї, театри. Після завершення екскурсії можна запропонувати творче завдання, виконання якого призведе до того, що дитина пригадає не лише зміст екскурсії, а й матиме можливість висловити власні враження.
7.	«Мої досягнення»	_____	Тут вміщуються грамоти, дипломи, листи з подяками, а також атестаційні відомості. У початковій школі не треба розділяти успіхи в навчанні (похвальний лист), і, наприклад, у спорті (диплом). Краще їх розміщувати не за значущістю, а, наприклад, в хронологічному порядку.
8.		_____	Це можуть бути відгуки вчителя. Наприклад: «Брав активну участь у підготовці позакласного заходу», – «Підготував

	«Відгуки й побажання»	_____	стінгазету» тощо. Тут можуть бути рекомендації й побажання вчителя за результатами навчального року.
9.	«Роботи, якими я пишуся»	_____	На початок навчального року треба уважно вивчити портфоліо, проаналізувати зібрані в ньому матеріали й у наступному році їх поновити. Менш суттєві матеріали й документи можна покласти в окрему папку, а найцінніші помістити в цьому розділі.
10.	«Зміст»	_____	Робота над портфоліо дитини з особливими освітніми потребами чи з нормальним розвитком, потребує активної допомоги батьків. Учитель має довести батькам її корисність. Треба переконати їх в тому, що сумісна систематична робота над портфоліо допоможе краще пізнати дитину, її реальні можливості, а використання матеріалів портфоліо на батьківських зборах сприятиме ефективному зворотному зв'язку між батьками й вчителем.

2. Напишіть есе на тему: «Оцінювання в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами (закордонний досвід)».

3. Одним із розділів облікового портфолію вчителя може бути розділ: «Досягнення учня в навчанні», запропонуйте сторінки цього розділу та продукти навчальної діяльності, які вчитель може добирати до них.

4. Проаналізуйте Концепцію державного стандарту дітей із особливими потребами, подану у Додатку Ж. Визначіть принципи побудови стандарту освіти для дітей із особливими потребами.

Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми:

I. Оберіть літеру правильної відповіді, визначивши правильне чи хибне твердження.

1. Зорієнтованість контролю навчальних досягнень на структуру порушень навчально-пізнавальної діяльності дає можливість добирати відповідні засоби індивідуалізації.

А) Так.

Б) Ні.

2. Учитель в індивідуальному навчальному плані на основі одержаних результатів попереднього контролю планує роботу з коригування опорних знань, умінь і навичок, їх цілеспрямоване повторення й систематизацію.

А) Так.

Б) Ні.

3. В Україні для оцінювання навчальних досягнень учнів із особливими освітніми потребами розроблено критерії навчальних досягнень, зорієнтованих на Державний освітній стандарт спеціальної школи.

А) Так.

Б) Ні.

4. У критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів із затримкою психічного розвитку об'єктом оцінювання є складники навчальної діяльності учня – змістовий, операційний, мотиваційний.

А) Так.

Б) Ні.

5. Для оцінювання навчальної діяльності учнів із розумовою відсталістю зміст рівневої оцінки навчальних досягнень базується на оцінці компонентів навчальної діяльності.

А) Так.

Б) Ні.

6. Для учнів із порушенням мовленнєвого розвитку розроблено модель засвоєння знань і умінь учнів із порушеннями мовленнєвого розвитку, відповідно до якої складено чотири серії завдань для перевірки, систематизованих із урахуванням того, який вид діяльності переважає під час їх виконання: репродуктивно-пасивний, репродуктивний, репродуктивно-продуктивний, продуктивний або творчий.

А) Так.

Б) Ні.

II. За допомогою цифр і букв установіть відповідність.

7. Поедняйте назву та зміст складників психологічної готовності до шкільного навчання.

1. Інтелектуальна.

2. Особистісна.

3. Соціальна.

А) Охоплює пізнавальну мотивацію та певний рівень сформованості процесів саморегуляції.

Б) Визначає потребу дитини у спілкуванні з однолітками, уміння коригувати свою поведінку законам дитячої групи, здатність виконувати роль учня в ситуації шкільного навчання.

В) Визначає рівень сформованості пізнавальних процесів – сприймання, пам'яті, уваги, мислення, а також мовлення.

8. Установіть відповідність змісту та назви функції контролю.

1. Діагностична.

2. Навчальна.

3. Діагностико-коригувальна.

4. Стимулюючо-мотиваційна.

5. Розвивально-виховна.

А) Полягає у покращенні вивчення нового матеріалу, його засвоєння, відтворення, застосування, уточнення й поглиблення знань, їх систематизації, удосконалення навичок і вмінь.

Б) Визначення рівня навчальних досягнень окремого учня, виявлення рівня готовності до засвоєння нового матеріалу.

В) Полягає у формуванні вміння самостійно й зосереджено працювати, сприяє розвитку працелюбності, наполегливості, активності, взаємодопомоги та інших якостей особистості.

Г) Передбачає з'ясування причин труднощів, що виникають у конкретного учня під час навчання, виявлення прогалин у знаннях і вміннях, внесення коректив у діяльність учня та вчителя, спрямованих на усунення цих прогалин.

Д) Покликана розвивати прагнення покращувати свої результати, формує позитивні мотиви навчання

III. Оберіть правильну відповідь.

9. Визначіть суть поняття «Портфоліо».

А) Накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування уміння учнів ставити цілі, планувати й організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, що засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Б) Накопичувальна система оцінювання, що передбачає накопичення різних видів робіт, що підтверджують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

В) Накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування уміння учнів ставити цілі, планувати й організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, що підтверджують рух в індивідуальному розвитку.

10. Вид оцінювання « Портфоліо розвитку» передбачає:

А) Використання портфоліо як засобу визначення готовності школяра до випуску зі школи. Учні мають подати певну кількість матеріалів, що демонструють їхню компетентність у декількох предметних галузях.

Б) Збереження обраних навчальних робіт, а також оцінку власних досягнень, зроблених учнем. Такі матеріали допомагають учителю спостерігати за успіхами учня, динамікою його досягнень упродовж навчального року, наприклад, в опануванні мови або математики. Дібрані матеріали учитель використовує для оцінки навчальної діяльності учня, для обговорення на батьківських зборах стану навчання учня, класу.

В) Збирання кращих учнівських робіт, зібраних на певному етапі навчання, що найповніше демонструють уміння та можливості учня. Наприклад, проекти й дослідження, художні роботи, природничо-наукові експерименти, досягнення в музичному мистецтві тощо.

11. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Учителі можуть використовувати зміст портфоліо для здобуття додаткової інформації про клас. Це допомагає краще оцінити рівень навчальних

можливостей дітей ще до початку навчання й відповідно до них планувати освітній процес упродовж року».

А) «Портфоліо навчального планування».

Б) «Портфоліо підготовленості».

В) «Портфоліо розвитку».

12. Із наведених положень оберіть таке, що характеризує один із етапів прийому «Оцінні лінійки».

А) Зміщення акценту з того, що учень не знає і не вміє, на те, що він знає і вміє з обраної теми, розділу, предмета.

Б) Інтеграція кількісних і якісних оцінок.

В. Перевірка вчителем і його оцінка за тими ж критеріями роботи учня.

13. Який вид портфоліо узагальнює способи фіксування, накопичення та оцінки індивідуальних досягнень школяра з особливостями психофізичного розвитку упродовж певного періоду навчання?

А) «Портфоліо вчителя».

Б) «Портфоліо учня».

В) 2Портфоліо навчального планування».

14. Мета учнівського портфоліо полягає у такому:

А) Розвиток уміння аналізувати власні інтереси, схильності, потреби й співвідносити їх із наявними можливостями.

Б) Стежити за розвитком соціалізації та формуванням особистості.

В) Зміщення акценту з того, що учень не знає і не вміє, на те, що він знає і вміє з обраної теми, розділу, предмета.

15. Кінцеву мету навчального портфоліо вбачають:

А) Унаочненні прогресу навчання за результатами навчальної діяльності.

Б. Зміщення акценту з того, що учень не знає і не вміє, на те, що він знає і вміє з обраної теми, розділу, предмета.

В) Визначенні рівня сформованості пізнавальних процесів – сприймання, пам'яті, уваги, мислення, а також мовлення.

Бланк для обраних відповідей

I.	1. _____	2. _____	3. _____	4. _____
	5. _____	6. _____		
II.	7. 1. _____ 2. _____ 3. _____			
	8. 1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____			
III.	9. _____	10. _____	11. _____	12. _____
	13. _____	14. _____	15. _____	

Тема 7. Диференційоване викладання як засіб задоволення навчальних потреб усіх учнів початкової школи

Теоретичний блок

7.1. Опорна схема лекції

Визначення	<p>Диференційоване викладання – передбачає, що всі учні є різними, а відтак, завдання вчителя полягає в тому, щоб виявити відмінності, відповідно адаптувати освітній процес і забезпечити корисний навчальний досвід для всіх.</p> <p>Оцінювання для навчання – надає вчителям інформацію про дитину та є основою для визначення практик диференційованого викладання.</p> <p>Оцінювання процесу та результату навчання є узагальнюючим і використовується для підтвердження досягнень (що учні знають і вміють робити, щоб продемонструвати, чи досягають вони цілей навчальної програми).</p>
Диференційоване викладання враховує такі учнівські відмінності	<ul style="list-style-type: none"> - рівень підготовленості, коригуючи темп навчання та ступінь складності матеріалу; - індивідуальні стилі навчання, забезпечуючи розмаїтість видів діяльності, щоб учні мали змогу отримувати та опрацьовувати інформацію в різний спосіб і на різних рівнях; - інтереси, спираючись на схильності, зацікавлення та бажання самої дитини засвоїти певну тему чи виробити вміння, навички.
Урахувати при плануванні	<ul style="list-style-type: none"> - зміст – що учні мають засвоїти, і яким чином вони отримуватимуть інформацію; - процес – види навчальної діяльності, що виконують учні для осмислення та засвоєння змісту; - продукти – те, що дає учням можливість закріпити, застосувати, поглибити та вдосконалити набуті знання, вміння, навички (проекти, певна діяльність та її результати тощо); - навчальне середовище – як відбувається робота на уроці, створена атмосфера.
Рекомендації щодо диференціації	<ul style="list-style-type: none"> - надавати якомога більше різноманітних прикладів, для всебічного розкриття навчального змісту;

	<ul style="list-style-type: none"> - використання множинних носіїв інформації та різноманітні формати; - виокремлювати найважливіше; - постійна підтримка «фонових знань»; - послідовно використовувати гнучку систему розподілу на групи; - ретельно підходити до організації й вибору методів навчання.
Адаптації та модифікації	<p><u>У диференційованому викладанні використовуються:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - адаптації змісту, процесу та продукту навчальної діяльності; - варіювання вимог щодо виконання завдань учнями на окремому уроці або упродовж вивчення теми (обсяг, рівень складності, час і спосіб виконання, форма й спосіб демонстрації виконаного тощо); - широкий спектр форм і методів навчальної діяльності. <p><u>Диференційоване викладання реалізується через:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - зосередження на головних знаннях (поняттях), уміннях і навичках у кожній навчальній дисципліні; - урахування індивідуальних відмінностей учнів; - узаємозв'язок оцінювання та викладання; - постійну адаптацію, модифікацію змісту, процесу (форм і методів) і продуктів навчальної діяльності.
Форми й методи викладання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Залучення ровесників для надання допомоги, волонтерів; проведення уроку двома або більше вчителями. 2. Надання інформації та завдань на роздаткових матеріалах, щоб менше часу витратити на переписування. 3. Надання матеріалу в меншому обсязі (за потреби); зменшення кількості математичних прикладів/задач на одній сторінці; скорочення завдань; попереднє використання графічних організаторів, які допоможуть скеровувати увагу учня в процесі читання. 4. Використання сигнальних жестів. 5. Повторення завдань, пояснень і репрезентація у різній формі: усній, письмовій або в аудіо-записі. 6. Виділення маркером ключових думок у тексті підручника. 7. Використання малюнків і конкретних матеріалів.

<p>Матеріали та ресурси</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання ресурсів іншого рівня складності (паралельно з традиційними). 2. Використання друкованих та інших матеріалів, наприклад: фільмів, відео- та аудіозаписів, сценок-замальовок. 3. Використання ресурсів, створених учителем і учнями. 4. Використання альтернативних навчальних матеріалів, наприклад надиктовування тексту для запису іншою особою, запис на диктофон, малювання картин, комп'ютер, калькулятор, матеріали для маніпулювання, прозорі накладки для роботи з підручником. 5. Використання адаптаційних пристроїв, наприклад: тримач для крейди, адаптовані ножиці, олівці збільшеного розміру, маркери, ручки з можливістю стирання написаного, кутовий дірокол, функція перевірки орфографії в текстовому редакторі. 6. Використання вказівників рядків на аркуші паперу, окремих клітинок на папері, міліметровки або паперу з рельєфними рядками. 7. Підготовка карток із «віконечками», щоб демонструвати тільки одне слово або один рядок за раз. 8. Відведення більшого простору на аркуші для написання відповіді; позначення пояснень і ключових слів маркером або іншим кольором; зменшення обсягу інформації на одній сторінці. 9. Адаптація матеріалу підручника шляхом позначення певного тексту різними кольорами, наприклад: зелений – нова лексика, рожевий – визначення, жовтий – факти, власні назви, дати й тематичні речення, що певним чином узагальнюють увесь матеріал. 10. Забезпечення кабінки для занять, аби зменшити вплив чинників, що відволікають. 11. Запровадження системи допомоги за принципом «рівний-рівному», коли один учень допомагає товаришеві організувати своє робоче місце та підготувати потрібні матеріали до уроку.
------------------------------------	--

7.2. Практичний блок

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає важливість диференційованого викладання в класі, де навчаються діти з різними рівнями здібностей?

---

2. У чому полягає специфіка реалізації підходів до змісту, процесу та кінцевого результату (продукту) навчання при диференційованому викладанні?

---

3. Яким чином взаємозв'язані оцінювання та диференційоване викладання?

4. У процесі навчання вчителі та учні постійно використовують оцінювання та його результати для подальшої спільної роботи. Із якою метою вчителі проводять оцінювання систематично та у різному вигляді? Відповідь обґрунтуйте.

Практичні завдання:

1. Опишіть практику диференційованого викладання (зі свого досвіду). На прикладі однієї дитини визначіть, які зміни відбуваються на різних рівнях диференційованого викладання.

На рівні змісту:

3. Порівняйте характеристики освітнього середовища при диференційованому та традиційному викладанні. Заповніть таблицю.

№ з/п	Критерій	Традиційне викладання	Диференційоване викладання
1.	Доступність і мобільність	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
2.	Відкритість	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
3.	Систематичність	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
4.	Інноваційність	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Тестова перевірка оцінювання навчальних досягнень із теми:

I. Оберіть літеру правильної відповіді, визначивши правильне чи хибне твердження.

1. У диференційованому викладанні від самого початку передбачається, що всі учні є різними.
  - А) Так.
  - Б) Ні.
2. Диференційоване викладання це «відповідь» учителя на потреби учнів (готовність до навчання, навчальні інтереси, особливі навчальні потреби тощо), що відбувається на рівні змісту, процесу та продукту (кінцевих результатів).
  - А) Так.
  - Б) Ні.
3. Оцінювання досягнення цілей найчастіше здійснюється за допомогою тестів, а також стандартизованих інструментів вимірювання (критерії оцінювання).
  - А) Так.
  - Б) Ні.
4. Навчальні поняття повинні мати широкий діапазон для усвідомлення та використання.
  - А) Так.
  - Б) Ні.
5. Залишаючи незмінним основний зміст, учитель може варіювати складність матеріалу (деталізуючи чи узагальнюючи, спрощуючи чи ускладнюючи).
  - А) Так.
  - Б) Ні.
6. Завдання мають бути диференційовані таким чином, щоб різні учні могли продемонструвати або проявити свої знання й розуміння у будь-якій зручній для кожного спосіб.
  - А) Так.
  - Б) Ні.

II. За допомогою цифр і букв установіть відповідність.

7. Установіть відповідність цілей оцінювання та їх змісту: оцінювання для навчання та оцінювання самого навчання.
  1. Оцінювання для навчання.
  2. Оцінювання безпосередньо навчання.
  - А) Надає вчителям інформацію про дитину та є основою для визначення практик диференційованого викладання.
  - Б) Учителі постійно порівнюють завдання навчальної програми та індивідуального навчального плану учня, а також добирають відповідні методи викладання.

В) Використовується для підтвердження досягнень (що учні знають і вміють робити, щоб продемонструвати, чи досягають вони цілей навчальної програми).
 Г) Інформація використовується для ухвалення рішення щодо диференціації викладання.

8. Доберіть до модифікації та ресурсу по 2 характеристики.

1. Модифікації.

2. Використання ресурсів.

А) Зміна тривалості періоду навчання.

Б) Зміна освітнього середовища, ресурсів, матеріалів, форми викладу завдань.

В) Використання адаптаційних пристроїв, наприклад: тримач для крейди, адаптовані ножиці, олівці збільшеного розміру, маркери, ручки з можливістю стирання написаного, кутовий дірокол.

Г) Підготовка карток із «віконечками», щоб демонструвати тільки одне слово або один рядок за раз.

III. Оберіть правильну відповідь.

9. Визначіть суть поняття «Диференційоване викладання».

А) Адаптація матеріалу підручника шляхом позначення певного тексту різними кольорами, наприклад: зелений – нова лексика, рожевий – визначення, жовтий – факти, власні назви, дати й тематичні речення, що певним чином узагальнюють увесь матеріал..

Б) Викладання, що передбачає, що всі учні є різними, а відтак, завдання вчителя полягає в тому, щоб виявити відмінності, відповідним чином адаптувати освітній процес і забезпечити корисний навчальний досвід для всіх.

В) Варіювання вимог щодо виконання завдань учнями на окремому уроці або упродовж вивчення теми (обсяг, рівень складності, час і спосіб виконання, форма й спосіб демонстрації виконаного тощо).

10. Оберіть компонент, що необхідно врахувати при плануванні диференційованого викладання.

А) Види навчальної діяльності, що враховують учні для осмислення та засвоєння змісту.

Б) Використання вказівників рядків на аркуші паперу, окремих клітинок на папері, міліметровки або паперу з рельєфними рядками.

В) Адаптація матеріалу підручника шляхом позначення певного тексту різними кольорами.

11. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Є узагальненням і використовується для підтвердження досягнень».

А) Оцінювання процесу та результату навчання.

Б) Оцінювання для навчання.

В) Диференціація викладання.

12. Із наведених положень оберіть те, що є рекомендацією з диференціації викладання.

А) Постійна підтримка «фонових знань».

Б) Офіційні презентації учнів, що демонструють їх навчання батькам, оцінювачам та всім іншим.

В) Постійні зустрічі та опитування для батьків, за результатами яких проводиться вивчення програми, діяльність учня та зразки навчання.

13. Запровадження системи допомоги за принципом «рівний-рівному» передбачає:

А) Коли один учень допомагає товаришеві організувати своє робоче місце та підготувати потрібні матеріали до уроку.

Б) Дати учням додатковий час для підготовки письмових завдань.

В) Використання сигнальних жестів.

14. Уміння педагога застосувати адаптації та модифікації для учнів з особливими освітніми потребами належать до:

А) Оцінювання процесу та результату навчання.

Б) Оцінювання для навчання.

В) Диференціація викладання.

15. Із-поміж запропонованих варіантів відповідей оберіть таку, що відповідає визначенню: «Хоча процес оцінювання і не завжди потребує спеціального втручання у процес навчання чи добору особливих ресурси, він значно впливає на подальший розвиток дітей і, відповідно, на подальше диференційоване викладання».

А) Оцінювання процесу та результату навчання.

Б) Оцінювання для навчання.

В) Диференціація викладання.

Бланк для обраних відповідей

I.	1. _____	2. _____	3. _____	4. _____
	5. _____	6. _____		
II.	7. 1. _____ 2. _____			
	8. 1. _____ 2. _____			
III.	9. _____	10. _____	11. _____	12. _____
	13. _____	14. _____	15. _____	

Теми рефератів і доповідей

1. Метод «Кейс Стади» як приклад успішної інклюзивної практики.
2. Аналіз документа «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах освіти про інклюзивне навчання».
3. Аналіз загальних рекомендацій щодо впровадження інклюзивного навчання в окремій області, районі, місті.
4. Диференційоване викладання в класі початкової школи, де навчаються діти з різним рівнем здібностей.
5. Діяльність батьківських громадських організацій інклюзивного характеру в Україні та за кордоном.
6. Ідеологічне підґрунтя спеціальної та інклюзивної освіти в Україні.
7. Індивідуальний навчальний план як складник курикулуму.
8. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти.
9. Модель взаємодії спеціалістів для залучення дитини з особливими потребами в загальноосвітній простір.
10. Нормативно-правові акти, що регламентують інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні.
11. Охарактеризуйте особливості підходу до змісту, процесу та кінцевого результату (продукту) навчання при диференційованому викладанні в початковій школі.
12. Оцінювання як процес для подальшого диференційованого викладання із урахуванням потреб усіх учнів початкової школи.
13. Проблема розроблення курикулуму в закордонних літературних джерелах.
14. Психологічний зміст мотиваційно-вольової готовності до навчання в початковій школі.
15. Психолого-педагогічна оцінка продуктів діяльності дітей із особливими освітніми потребами в початковій школі.
16. Психолого-педагогічна сутність оцінки в навчанні дитини з особливими освітніми потребами.

17. Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в соціокультурне середовище.
18. Стихійне інтегрування дітей із порушеннями психофізичного розвитку як ознака системи демократичних процесів початкової освіти.
19. Технологія інтерв'ю: рамки психологічного та педагогічного застосування.
20. Технологія портфоліо в початковій школі. Аналіз закордонного досвіду.

Відповіді до тестових завдань

КЛЮЧ ДО ТЕМИ № 2

1 – А; 2 – А; 3 – А; 4 – А; 5 – А; 6 – А; 7: 1 – Г, 2 – Б, 3 – В, 4 – А; 8: 1 – Б; 2 – В, 3 – А, 4 – Г; 9 – А; 10 – Б; 11 – Б; 12 – В; 13 – А; 14 – А; 15 – А.

КЛЮЧ ДО ТЕМИ № 3

1 – А; 2 – А; 3 – А; 4 – А; 5 – А; 6 – А; 7: 1 – В, 2 – Б, 3 – А, 4 – Г; 8: 1 – Б, Г; 2 – А, В; 9 – В; 10 – А; 11 – В; 12 – А; 13 – А; 14 – А; 15 – А.

КЛЮЧ ДО ТЕМИ № 4

1 – А; 2 – А; 3 – А; 4 – А; 5 – А; 6 – А; 7: 1 – Б, В; 2 – А, Г; 8 – В; 9 – Б; 10 – А; 11 – В; 12 – А; 13 – А; 14 – А; 15 – Б.

КЛЮЧ ДО ТЕМИ № 5

1 – Б; 2 – А; 3 – А; 4 – А; 5 – А; 6 – А; 7: 1 – Г, 2 – Б, 3 – В, 4 – А; 8: 1 – А, Б; 2 – В, Г; 9 – Б; 10 – А; 11 – А; 12 – В; 13 – А; 14 – А; 15 – В.

КЛЮЧ ДО ТЕМИ № 6

1 – А; 2 – А; 3 – А; 4 – А; 5 – А; 6 – А; 7: 1 – В, 2 – А, 3 – Б; 8: 1 – Б; 2 – А; 3 – Г; 4 – В, 5 – Д; 9 – А; 10 – Б; 11 – А; 12 – В; 13 – А; 14 – А; 15 – А.

КЛЮЧ ДО ТЕМИ № 7

1 – А; 2 – А; 3 – А; 4 – А; 5 – А; 6 – А; 7: 1 – А, Б; 2 – В, Г; 8: 1 – А, Б; 2 – В, Г; 9 – В; 10 – А; 11 – А; 12 – А; 13 – А; 14 – В; 15 – Б.

Список рекомендованих джерел

1. Андреева М. О. Духотворчість майбутніх учителів у контексті розбудови інклюзивного освітнього простору стаття / М. О. Андреева // Педагогічні науки : зб. наук. Праць ; Вип. LXXXIX (Том 1). Вид-во «Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 87-92
2. Андреева М. О. Моральне виховання студентів у контексті формування інклюзивної компетентності сучасного педагога стаття Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць ; гол. ред. Г. П. Шевченко. Вип. 4 (79). Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. С. 13–21.
3. Асистент учителя в інклюзивному класі : навч.-метод. посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій., О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда ; за заг. ред. М. Ф. Войцехівського. – Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 172 с.
4. Балакірська Л. В. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами / Л. В. Балакірська // Педагогічна майстерня. – 2011. – № 6. – С. 11–13.
5. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен / В. Бондар // Рідна школа. – 2011. – № 3. – С. 10–14.
6. Будник О. Б. Інклюзивна освіта : навч. посіб. для студ. спец. «Початкова освіта» / О. Б. Будник. – Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2015. – 152 с.
7. Будник О. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : теорія і практика : моногр. / О. Б. Будник. – Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2014. – 484 с.
8. Будник О. Б. Соціально-педагогічна діяльність учителя початкової школи : навч.-метод. посібник / О. Б. Будник. – Івано-Франківськ : ПП Бойчук А. Б., 2012. – 212 с.
9. Валентик Н. Інклюзивна освіта : за і проти / Н. Валентик // Директор школи. – 2010. – № 14–15. – С. 45–58.

10. Вища освіта в Україні [Електронний ресурс] : сайт. – Режим доступа : [http:// osvita. ua.](http://osvita.ua) – Назва з екрана.
11. Волошин О. Робота з дітьми з особливими освітніми потребами: психологічна готовність педагогів/ О. Волошин // Психолог. – Київ, 2015. – N 7/8. – С. 74-76.
12. Даніелс Е. Р. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів / Е. Р. Даніелс, К. Стаффорд. – Львів, 2000. –255 с.
13. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному класі : навч.-метод. посіб. / Е. А. Данілавічюте, С. В. Литовченко. – Київ : А.С.К., 2012. – 360 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
14. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук ; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – Київ : АТОПОЛ. – 2011. – 274 с.
15. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі : початкова ланка. Путівник для батьків : навч.-метод. посібник./ А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко – Київ : АТОПОЛ. – 2010. – 96 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
16. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка : путівник для педагогів : навч.-метод. посіб. / А. Колупаєва, О. Таранченко ; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – Київ : АТОПОЛ, 2010. – 96 с.
17. Ервін Е. Підготовка вчителів і вихователів до роботи в інклюзивних класах та групах / Е. Ервін, Д. Кугельмас ; Всеукр. фонд «Крок за кроком». – Київ, 2000 – 150 с.
18. Єжова Т. Є. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливостями психофізичного розвитку як умова реалізації їх права на освіту [Електронний ресурс] / Т. Є. Єжова // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер. : Соціально-педагогічна. – 2012. – Вип. 18. – С. 130 – 138. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprkr_sp_2012_18_19.](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprkr_sp_2012_18_19) – Назва з екрана.

19. Індекс інклюзії : розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл : посібник / Тоні Бут; пер. з англ. – Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 190 с.
20. Інклюзивна освіта : теорія і практика : навч.-метод. посіб. / кол. авт. : С. П. Миронова, Т. Г. Олійник та ін.; за заг. ред. С. П. Миронової ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т імені Івана Огієнка. – Кам'янець – Подільський, 2012. – 191 с.
21. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України [Електронний ресурс] : сайт. – Режим доступу : <http://ispukr.org.ua/>. – Назва з екрана.
22. Клопота Є. А. Проблеми інклюзивної освіти в Україні [Електронний ресурс] / Є. А. Клопота // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер. : Психологія. – 2013. – Вип. 45 (2). – С. 94–101. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhnpu_psykhol_2013_45\(2\)__14.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhnpu_psykhol_2013_45(2)__14.pdf). – Назва з екрана.
23. Колупаєва А. А. Вступ до інклюзивної освіти / А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова. – Київ, 2010. – 19 с.
24. Колупаєва А. А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Колупаєва А. А. // Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади : монографія / А. А. Колупаєва ; Ін-т спец. педагогіки АПН України. – Київ : Педагогічна думка. – 2007. – 458 с.
25. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nus.org.ua>. – Назва з екрана.
26. Країни – різні, підхід – один : інклюзивна освіта за рубежом / підгот. М. Короденко // Освіта України. – 2011. – 18 лип. (№ 53/54). – С. 9.
27. Лорман Т. Інклюзивна освіта / Т. Лорман, Д. Деппелер, Д. Харві. – Київ, 2010. – 296 с.

28. Лупарт Д. Шкільна реформа в Канаді : перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл / Д. Лупарт, Ч. Веббер // Дефектологія. – 2010. – № 2. – С. 3–6.
29. Методичні рекомендації щодо організації навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, психолого-педагогічний супровід / уклад. : Л. О. Жданюк, І. О. Калініченко. – Полтава : ПОППО, 2011. – 44 с.
30. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми із особливими потребами : посіб. для практ. психол., соц. пед., батьків / Н. Д. Олійникова, Л. О. Дудченко, С. В. Кудлай. – Первомайськ, 2011. – 136 с.
31. Мігалуш А. О. Світові стратегії інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами: соціально-історичний аспект [Електронний ресурс] / А. О. Мігалуш // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Сер. : Політологія. Соціологія. Право. – 2013. – № 1. – С.75-80. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKPI_soc_2013_1_14.pdf. – Назва з екрана.
32. Міністерство освіти і науки України. Інклюзивне навчання [Електронний ресурс] : сайт. – Режим доступу : [http:// www.mon.gov. ua](http://www.mon.gov.ua). – Назва з екрана.
33. Найда Ю. Інклюзивна модель освіти : за і проти / Ю. Найда // Директор школи. (Шкільний світ). – 2010. – № 34. – С. 30–31.
34. Налагодження партнерських стосунків з родинами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посібник / А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін. ; за заг.ред. Л. І. Даниленко. – Київ : 2007. – 128 с.
35. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : наук.-метод. посібник. / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. – Київ, 2010. – Вип. 1. – 348 с.
36. Петрик Ю. Інклюзивна освіта : від обмежень – до можливостей / Ю. Петрик // Практика управління закладом освіти. – 2014. – № 9. – С. 10–17.

37. Пісоцька М. Е. Теоретичні питання інклюзивної освіти [Електронний ресурс] / М. Е. Пісоцька // Педагогіка та психологія. – 2014. – Вип. 45. – С. 153-159. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_ped_2014_45_18.pdf. – Назва з екрана.
38. Прядко Л. О. Формування інклюзивного простору як засобу готовності педагога загальноосвітнього закладу освіти до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби [Електронний ресурс] / Л. О. Прядко // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 4. – С. 444–450. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pednauk_2014_4_55.pdf. – Назва з екрана.
39. Пушкар Т. П. Актуальні питання впровадження інтегрованої та інклюзивної освіти в сучасній Україні [Електронний ресурс] / Т. П. Пушкар // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2012. – № 6. – С. 150–153. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2012_6_37.pdf. – Назва з екрана.
40. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі : навч.-метод. посібник / О. М. Таранченко, Ю. М. Найда ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – Київ : АТОПОЛ, 2012. – 120 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
41. Таранченко О. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі : навч.-метод. посібник / О. М. Таранченко, Ю. М. Найда ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – Київ : А.С.К., 2012. – 124 с.
42. Удич З. І. Основи інклюзивної освіти : метод. рек. до вивч. навч. дисципліни / З. І. Удич ; ТНПУ ім. В. Гнатюка. – Тернопіль : Прінт-Офіс, 2015. – 144 с.
43. Удич З. І. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посібник / З. І. Удич ; ТНПУ імені В. Гнатюка. – Тернопіль : Прінт-Офіс, 2015. – 380 с.

44. Чайковський М. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу / М. Чайковський // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2012. – № 2. – С. 15–21.

ДОДАТОК А

Компоненти індивідуальної програми розвитку

Під час створення ІПР головна увага приділяється розробці конкретних навчальних стратегій і підходів, а також системи додаткових послуг, що дадуть дитині змогу успішно навчатися в звичайному класі. Зазвичай, в ІПР зазначені такі компоненти:

1. Інформація про дитину загального характеру:

Ім'я дитини, її вік, адреса, телефон, імена батьків, порушення розвитку, дата зарахування дитини до закладу, термін дії ІПР.

2. Поточний рівень знань і вмінь дитини.

Наводяться відомості про рівень розвитку дитини, зафіксовані під час спостережень і досліджень: її вміння, сильні якості, стиль навчання (особливо якщо один зі стилів домінує), що дитина не вміє робити, у чому їй потрібна допомога тощо. У програмі зазначено, що турбує батьків. Має бути наведена інформація щодо впливу порушень розвитку дитини на її здатність до успішного опанування знаннями в звичайній групі. Усі ці відомості мають бути максимально точними, оскільки вони є основою для подальшої розробки завдань.

3. Цілі й завдання.

Саме вони мають допомогти дитині опанувати певні знання і вміння. Вони мають відповідати поточному рівневі розвитку дитини. У визначенні цих цілей і завдань беруть участь усі особи, залучені до роботи з дитиною.

Цілі – це твердження щодо бажаного результату. Вони можуть стосуватися знань, умінь, поведінки й мають бути чітко сформульовані, висловлені через позитивні твердження та бути зрозумілими всім, хто їх читає. Цілі мають бути визначені в усіх сферах, де спостерігаються випередження або відставання у розвитку (інтелектуальний, соціальний і емоційний розвиток, розвиток моторики, мовленнєві навички тощо).

Завдання – це необхідні проміжні кроки на шляху до окресленої цілі, написані зрозумілими та простими термінами.

4. Спеціальні та додаткові послуги.

Педагоги та фахівці співпрацюють над інтегруванням додаткових послуг у освітній процес. Іноді дитина потребує інтенсивніших або особливих послуг, що можуть надаватися лише у відповідному середовищі (наприклад, заняття з використанням спеціальної апаратури тощо). У цьому випадку доцільно домовитися з відповідним закладом, що може надавати такі послуги.

В індивідуальному навчальному плані має бути визначена кількість

і тривалість занять фахівців із дитиною.

5. Адаптації/модифікації.

Відповідна адаптація середовища дає змогу дітям із особливими потребами виховуватись у звичайній групі. При розробці програми необхідно звернути увагу на необхідне облаштування середовища; використання належних навчальних методів, матеріали та обладнання; урахування сенсорних та інших потреб дитини.

6. Термін дії ІПР.

Зазвичай, ІПР розробляється на один рік. Однак, члени групи з розробки ІПР (батьки, адміністратор, вихователь) можуть у будь-який момент запропонувати провести збори, щоб модифікувати програму або скласти нову. Це може виявитися необхідним, наприклад, якщо:

- 1) дитина досягла поставленої мети;
- 2) у дитини виникають труднощі при досягненні визначених цілей;
- 3) надійшло прохання збільшити кількість послуг дитині;
- 4) дитину переводять до іншого закладу;
- 5) у дитини спостерігаються проблеми з поведінкою тощо.

Традиційно, розробку ІПР починають одразу після приходу дитини до групи, а термін дії програми закінчується через рік. Водночас, можна варіювати цей процес, пристосовуючи його до загального планування.

7. Інформація про прогрес дитини.

Невід'ємним складником процесу розробки ІПР є оцінка й збирання відомостей про успіхи дитини. При цьому можуть збиратися зразки робіт дитини, результати спостережень, описи поведінки, результати порівнянь із типовим рівнем розвитку, результати тестів тощо.

Із чого почати?

Створенню ІПР для дитини з особливими освітніми потребами передую певний період оцінки, що дає змогу виявити особливості: поведінки, навчальних пріоритетів, конкретних умінь, а також загального рівня розвитку. Ця інформація дає педагогу змогу певним чином побудувати освітній процес, задовольнити потреби дітей і сприяти їхньому всебічному розвитку. Також слід проводити формальну оцінку дітей із використанням спеціальних методик, до якої мають бути залучені батьки й фахівці. Під оцінкою слід розуміти процес збирання всебічної інформації про дитину, що потім використовується для визначення сильних якостей дитини та тим, де вона відстає. Процес оцінки має на меті визначення поточного рівня розвитку дитини, що дає змогу розробити відповідні навчальні плани та заходи. Процес оцінки дітей із особливими освітніми потребами має бути комплексним, спрямованим і більш точним, аніж процес оцінки дітей із типовим рівнем

розвитку. Комплексність необхідна для того, аби найточніше визначити можливості дитини у ті моменти, де вона потребує уваги.

До цього процесу оцінки слід залучати фахівців з кількох напрямів. Це має бути безперервний, колективний процес систематичних спостережень і аналізу. Результати, отримані під час лише одного спостереження тільки одним фахівцем, не можуть уважатися достовірними.

Для створення ефективної ІПР потрібні спільні дії педагогів, батьків і фахівців. Слід запевнити батьків, що під час проведення оцінки дитини, аналізу результатів робіт увага звертатиметься на сильні якості дитини; що це процес збирання інформації, що допоможе педагогам і фахівцям працювати на користь дитини; що це засіб для розробки індивідуального плану, який повністю відповідатиме потребам дитини. Інформацію про дитину можна одержати з різних джерел – від батьків, дорослих (ураховуючи тих, з ким дитина живе), від самої дитини, від фахівців, які з нею працюють та інших. Фахівці можуть допомогти точніше визначити рівень розвитку та потреби дитини. Суттєво допомогти під час оцінки дитини можуть спеціалісти (логопеди, сурдопедагоги, тифлопедагоги, медики, психологи). Після завершення процесу оцінки всі, хто брав у ньому участь аналізують результати.

Отримавши результати комплексної оцінки, необхідно перейти до розробки індивідуальної програми розвитку.

Хто відповідає за розробку та реалізацію ІПР?

ІПР розробляється командою, до складу якої входять: педагоги, які працюють з дитиною, фахівці, які будуть залучені до освітнього процесу, батьки дитини та керівники закладу освіти. Складена та узгоджена з усіма членами команди ІПР підписується керівником закладу та батьками. Відповідальність за реалізацію індивідуальної програми покладається на всіх членів команди. Відстеження перебігу виконання цілей, окреслених в ІПР, покладається на методиста (його обов'язки передбачають вирішення питань інклюзивної освіти).

Залучення батьків до розробки та подальшої реалізації ІПР.

Участь батьків у розробці ІПР є надзвичайно важливою. Як зазначалося вище, батьки можуть надати інформацію про стан здоров'я, розвиток, інтереси, особливості поведінки дитини.

У практиці залучення родин трапляються випадки, коли батьки не хочуть брати участь у розробці ІПР. Причини такої поведінки можуть бути різними: від небажання приділяти час власній дитині, до недовіри членам команди, передумовами чого є негативний попередній досвід спілкування з фахівцями й педагогами. У будь-якому випадку батьків необхідно

підбадьорювати та заохочувати до участі.

Підписання батьками ІПР свідчить про те, що вони знають і поділяють річні цілі й конкретні завдання; усвідомлюють характер модифікацій і адаптацій освітнього процесу; а також поінформовані щодо моніторингу та перегляду ІПР.

Професійні обов'язки вчителя передбачають з'ясування навчальних потреб учнів, призначення та впровадження відповідних програм навчання, оцінку результатів навчального процесу. Учитель, спільно з батьками, має скласти ІПР і відстежувати її реалізацію.

Якщо з учнем працює асистент учителя, він може надавати важливу інформацію про успішність і поведінку окремих дітей. За потреби, ця особа також бере участь у нарадах з питань ІПР, допомагає в процесі формування навчального змісту та створення освітнього середовища. Розроблення ІПР не є обов'язком асистента вчителя.

При складанні індивідуальної програми розвитку необхідно проаналізувати, які адаптації та модифікації слід розробити для облаштування середовища, застосування належних навчальних методів, матеріалів, обладнання, урахування сенсорних та інших потреб дитини.

Модифікація – трансформує характер подачі матеріалу шляхом зміни змісту або концептуальної складності навчального завдання. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу; модифікація навчального плану або цілей і завдань, прийнятних для конкретної дитини; корекція завдань, визначення змісту, який необхідно засвоїти.

Адаптація – змінює характер подачі матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання. Зокрема, можуть використовуватись такі види адаптацій:

- пристосування середовища (збільшення інтенсивності освітлення в класних кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в класі, де навчається дитина із зниженим слухом, забезпечення її слуховим апаратом; створення відокремленого блоку в приміщенні школи для учнів початкової ланки);

- адаптація навчальних підходів (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу на виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності);

- адаптація матеріалів (адаптація навчальних посібників, наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів із різним розміром шрифтів, картки-підказки, тощо).

Наступним кроком у складанні ІПР є визначення довгострокових цілей – чого має досягти дитина за визначений строк навчання. Формулюючи

довгострокову мету, окреслюємо, що має досягти дитина за визначений термін навчання. Цей термін може бути різним (шість місяців, один рік, якщо навчання інтенсивне – три місяці). Індивідуальна програма розвитку розробляється на один рік за умови, що двічі на рік (за потреби частіше) вона переглядається з метою коригування. Зокрема, у випадках, коли у дитини виникають труднощі у засвоєнні змісту навчального матеріалу, чи навпаки, виникає необхідність перейти до наступного рівня складності виконання завдання. Основні вимоги до довгострокових цілей: чітке формулювання, обмежена їх кількість (не більше трьох – чотирьох). Кожна довгострокова ціль має обов'язково доповнюватися завданнями, які її конкретизують. Завдання мають бути точними, піддаватися вимірюванню, а також такими, щоб їх можна було виконати упродовж навчального року, тому треба запитати себе: «Як дитина зможе продемонструвати реалізацію визначених завдань?» При цьому слід враховувати реальні можливості виконання розробленого плану в умовах класу, наявних ресурсів, спеціальної підготовки вчителя. Для досягнення визначених цілей має відводитися адекватний час.

Важливо пам'ятати, що основною метою складання ІПР є не фіксування усього того, що дитина має вивчити у школі, а визначення педагогом особливостей дитини, що зорієнтовані на навчання, тому буде доречнішим, якщо ІПР розроблятиметься на засіданні психолого-педагогічного консилиуму.

ДОДАТОК Б**Варіант індивідуальної програми розвитку**

(Чорнотисівська загальноосвітня школа I-III ступеня Виноградівського району)

Дитина Савель Марина *Дата народження* 18.02.2005 р.
Батьки/опікуни Савель Іван Сергійович *Телефон* 096 ... ..
 Савель Віра Степанівна *Телефон* 097 ... ..

Особливості розвитку:

Марина – дуже хвороблива дівчинка. Необхідність постійного вживання ліків призвела до ослаблення імунітету та затримки у розвитку (висновок ПМПК). Аналіз роботи шкільного психолога підтвердив, що рівень розумового розвитку дитини не відповідає віковій нормі, мотивація до навчання занижена, словниковий запас обмежений, увага нестійка, тому розумова працездатність та її темп занижені. Вона також дуже неуважна. Усе це позначається на спілкуванні дівчинки з однолітками та зумовлює труднощі пізнавальної діяльності.

Разом із тим, Марина доброзичлива, спокійна, довірлива, хоча на контакт іде не одразу. Вона знає кілька літер, уміє рахувати до 10.

Чи отримувала дитина допомогу? Якщо так, то яку?

У закладі дошкільної освіти дівчинка не навчалася, логопед із нею не працював.

Дата вступу до школи серпень 2012 року *Клас* 1-й

Учитель: Іванова О. М.

Асистент учителя: Верба Н. М.

Термін дії програми: 1 рік (із вересня 2018 до серпня 2019 року)

Присутні на консилиумі з приводу ІІІР

<i>I півріччя</i>		<i>II півріччя</i>	
<i>Присутні</i>	<i>Дата</i>	<i>Присутні</i>	<i>Дата</i>
Зінченко М.А. – заступник директора	28.08.18	Зінченко М.А. – заступник директора	
Іванова О.М. – учитель	28.08.18	Іванова О.М. – учитель	
Верба Н.М. – асистент учителя	28.08.18	Верба Н.М. – асистент учителя	
Кім С.А. – психолог	28.08.18	Кім С.А. – психолог	
Біляченко М.В. – учитель-логопед	28.08.18	Біляченко М.В. – учитель-логопед	

Савель В.С. – мати	28.08.18	Савель В.С. – мати	
--------------------	----------	--------------------	--

Перелік спеціальних і додаткових видів послуг:

<i>Вид послуг</i>	<i>Кількість годин на тиждень</i>	<i>Розклад</i>	<i>Місце проведення</i>
Додаткові заняття з олігофренопедагогом	2 год/тиждень	Вівторок, четвер	Кабінет 231
Корекційні заняття з логопедом	2 год/тиждень	Середа, п'ятниця	Кабінет 322

Пристосування/модифікація класного середовища:

Стиль навчання: багатосенсорний.

<i>Місце, умови</i>	У малій групі
<i>Навчальні підходи</i>	Об'єднані стилі навчання
<i>Указівки</i>	Різні види вказівок: усні, письмові, демонстрації, моделювання, акцентування уваги учениці тощо
<i>Корекція поведінки</i>	Позитивні стимулювання, близький безпосередній контроль, формування мотивації до навчання, спілкування, надання можливості порухатися
<i>Матеріали та обладнання</i>	Індивідуальна наочність, яскравий дидактичний матеріал, магнітна дошка, планшет тощо
<i>Організаційні питання</i>	Індивідуалізований розклад
<i>Сенсорні потреби</i>	Сприяння задоволенню потреб учениці в комфорті та діяльності, попередження перевтоми, залучення різних органів сприймання у процес засвоєння дитиною знань
<i>Консультування батьків</i>	Особливості розвитку, навчання та соціальної адаптації Марини

Я згодна зі змістом ІПР.

Я мала можливість брати участь у розробці цієї програми.

Підпис матері _____

Дата _____

ДОДАТОК В

Пристосування/модифікація класного середовища

Стиль навчання: Переважно слуховий Переважно візуальний
 Багатосенсорний Переважно кінестетичний Переважно тактильний

Місце, умови	☐ Визначене місце ☐ У малій групі
Навчальні підходи	☐ Часта / невідкладна реакція з боку вчителя ☐ Об'єднання стилів навчання ☐ Спільне навчання ☐ Кооперативне навчання в групах / парах ☐ Інше _____
Указівки	☐ Різні види вказівок: _____ усні _____ письмові _____ демонстрація / моделювання _____ привертання уваги учня ☐ Інше _____
Корекція поведінки	☐ Часті перерви ☐ Чітке визначення очікувань ☐ Робота в тиші ☐ Позитивні підкріплення ☐ Надання можливостей для вибору й альтернатив ☐ Надання можливості порухатися ☐ Близький безпосередній контроль ☐ Розміщення дитини у зручному місці
Матеріал та обладнання	☐ Книжки для сліпих, надруковані шрифтом Брайля ☐ Адаптовані версії книжок ☐ Затискачі, похилі дошки ☐ Інше _____ <i>інд. картки</i> _____
Організаційні питання	☐ Індивідуалізований розклад занять учня ☐ Інше _____
Сенсорні потреби	☐ Стежити, чи правильно учень користується: _____ окулярами _____ слуховим апаратом _____ аудіоприладдям _____ допоміжним технологічним обладнанням ☐ Інше _____
Інше	_____

ДОДАТОК Г

Індивідуальна навчальна програма

Довгострокова мета:

Короткострокові завдання	Методи оцінювання	Дата й прогрес
	Зразки робіт	
	Спостереження	
	Контрольні листки	
	Тестові завдання	
	Стандартні тести	

Умовні позначення:*О* – учень набув умінь, досяг поставленої мети;*СП* – спостерігається суттєвий прогрес;*НП* – спостерігається незначний прогрес;*ПН* – прогресу в досягненні конкретної мети немає;**Поточний рівень знань і вмінь**

На цій сторінці фіксуються відомості про рівень розвитку дитини, зафіксовані під час спостережень і досліджень: її вміння, сильні якості, стиль навчання (особливо якщо один зі стилів домінує), що дитина не вміє робити, у чому їй потрібна допомога тощо.

ДОДАТОК Д**Написання психолого-педагогічної характеристики на учня
з особливими освітніми потребами****1. Загальні відомості про учня.**

Прізвище, ім'я, по-батькові. Дата народження. Рік вступу до школи.

В яких класах, за яким типом програми і скільки вчився.

2. Фізичний стан.

Фізичний розвиток дитини, чи відповідає він віковій нормі. Відхилення у фізичному розвитку. Стан моторики. Координація рухів. Стан аналізаторів. Наявність хронічних захворювань. Утомлюваність.

3. Особливості пізнавальної діяльності.

Увага. Швидкість, обсяг уваги, її стійкість, особливості переключення уваги. Неуважність та її причини.

Сприймання. Швидкість, обсяг, точність, осмисленість сприймання. Сприймання форми, величини, кольору, часу, простору.

Пам'ять. Швидкість, повнота, міцність запам'ятовування цифрового, наочного, словесного матеріалу. Збереження, упізнавання відомого у повному обсязі. Особливості довільного, мимовільного запам'ятовування. Осмисленість, точність, повнота відтворення. Використання прийомів запам'ятовування, рівень розвитку логічної пам'яті. Індивідуальні особливості пам'яті.

Особливості мовлення.

Імпресивне мовлення: розуміння дитиною зверненого до неї мовлення.

Експресивне мовлення: словник, граматична будова, темп, виразність, завершеність.

Діалогічна ініціативність: уміння підтримувати теми розмови, запитувати, оформлювати відповіді.

Писемне мовлення: вміння висловити думку, правильно добирати слова, будувати речення.

Труднощі під час виконання письмових завдань: списування, письмо під диктовку, самостійні роботи.

Співвідношення розвитку усного й писемного мовлення. Дефекти мовлення.

Мислення. Темп мисленнєвої діяльності, активність чи пасивність, послідовність суджень, доказовість, критичність. Уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Труднощі у виконанні мисленнєвих операцій (аналізу, синтезу, порівняння, абстракції, узагальнення, класифікації). Уміння робити висновки, узагальнення. Особливості засвоєння понять учнями (диференційованість, уподібнюваність, вміння виділяти суттєві ознаки

та пояснювати їх). Переважно розвинений вид мисленнєвої діяльності: наочно-дійовий, наочно-образний, словесно-логічний).

Особливості аналізу та синтезу, узагальнення та абстрагування. Рівень розвитку наочно-образного та логічного мислення. Вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Розуміння головного в літературному тексті. Здатність робити висновки самостійно.

4. Емоційно-вольова сфера.

Глибина та стійкість почуттів. Переважаючий настрій. Ступінь емоційного збудження. Наявність афекту. Особливості волі. Наявність товариських та родинних почуттів.

5. Загальнонавчальні вміння і навички.

Уміння слухати, виконувати словесні завдання, працювати з наочними посібниками, підручниками, зошитом. Уміння планувати свою діяльність, працювати за планом. Навички самоконтролю. Особливості та труднощі засвоєння нового матеріалу, використання засвоєних знань. Самостійність у застосуванні знань. Уміння добирати власні приклади, пояснювати свої дії. Наявність та особливості переносу знань і навичок у нову (відносно нову) ситуацію.

6. Особливості засвоєння окремих навчальних предметів.

Ставлення до навчальної діяльності, її мотиви. Старанність. Ставлення до оцінки, похвали, покарання. Ставлення до уроків праці та трудової діяльності. Рівень засвоєння програмового матеріалу (математика, мова, читання).

7. Особистість учня.

Спрямованість особистості. Характер інтересів. Самооцінка. Дотриманість правил поведінки в школі, сім'ї. Особливості навчальної діяльності.

Самостійність поведінки. Узаємовідносини з підлітками та дорослими.

Дисциплінованість. Поведінка на уроці, перерві. Найбільш властивий стан: збудливий, гальмівний.

Риси характеру. Працьовитість, щирість, грубість, упертість, агресивність, егоїзм, замкнутість, стриманість тощо.

8. Особливі здібності учня. Малює, співає, грає на музичних інструментах тощо. Приклад:

Характеристика учня 2-го класу

Шевченка Сергія Володимировича

Шевченко Сергій Володимирович народився 5 червня 2006 року. До Сумської загальноосвітньої школи № 35 пішов у 2015 року, де і навчається до сьогодні за програмою спеціальної школи.

Фізичний розвиток не відповідає віковій нормі. В учня порушена постава й спостерігається вроджена вада ходи. Порушена як загальна, так і дрібна моторика. Координація рухів порушена. Порушене зорове сприймання (дальнозоркість). Хлопчик носить окуляри, тому під час уроків дуже швидко втомлюється.

Увага на уроках нестійка. Сергійко може зосередити свою увагу лише на 10 хвилин, але легко змінює увагу з одного виду діяльності на інший.

Сприймання характеризується фрагментністю, обмеженістю обсягу та повільним темпом.

Читаючи або слухаючи розповідь, він сприймає окремі фрагменти, які його найбільше вражають, хвилюють, які йому зрозумілі. Переважає мимовільне запам'ятовування.

Сергійко повільно запам'ятовує поетичні твори. Кількість матеріалу, який він запам'ятовує довільно, майже не відрізняється від тієї кількості, яка в нього зберігається внаслідок мимовільного запам'ятовування. Переважає емоційна та образна пам'ять.

Учень розуміє звернене мовлення. Мовлення учня характеризується бідністю словникового запасу, спостерігається розрив між активним і пасивним словником. Як доводить спостереження, Сергійко має значний запас слів, але вживати у активному мовленні бажання не виявляє. Він може підтримувати бесіду, висловити свою думку. Через порушення зору йому важко списувати, тому легше виконувати письмо під диктовку.

Темп мисленнєвої діяльності відрізняється повільністю, учень пасивний, під час висловлення своєї думки спостерігається непослідовність суджень. Часто на уроці йому важко встановити причинно-наслідкові зв'язки. Розумова діяльність характеризується тим, що під час сприймання інформації Сергійко не визначає головного. Він може зробити прості узагальнення й порівняння, але зробити висновок йому досить складно.

У хлопчика переважає позитивний настрій. У цілому він урівноважений, у нього є друзі, він уміє створювати товариські взаємини.

У родині взаємовідносини недобррозичливі. Часто виникають сварки через вживання алкоголю батьком. Матеріально родина забезпечена.

Загальнонавчальні вміння та навички: Сергійко вміє слухати інструкції, виконувати словесні завдання, працювати з наочними посібниками, підручниками та зошитом. Уміння планувати свою діяльність ускладнене. Навички самоконтролю розвинені на середньому рівні. Особливості й труднощі засвоєння нового матеріалу полягають у тому, що хлопчик швидко забуває прочитане. Самостійність у застосуванні знань спостерігається частково. Уміння добирати власні приклади, пояснювати свої дії сформоване на середньому рівні. Може частково застосовувати знання та навички у відносно нові ситуації.

Математика. Стійкого інтересу до знань учень не виявляє. Якщо не розуміє навчальний матеріал, питань не ставить. Виявляє активність під час вирішення прикладів, проте важко дається розв'язування задач, що свідчить про недостатність логічного мислення.

Читання. Читає поскладово, робить багато помилок, на запитання за прочитаним відповісти не може (неусвідомленість читання).

Українська мова. Більшість помилок припускається через неуважність: дописує та пропускає букви, під час письма, спостерігається заміна одних букв іншими (б-п, д-т, з-ц). Допускає помилки під час списування.

У позакласній діяльності учень ухиляється від виконання доручень. Виконує лише ті, що не потребують великого напруження, неохоче бере участь у класних виховних заходах.

На уроках хлопчик не завжди дисциплінований. Часто розмовляє з товаришами, на зауваження реагує не завжди. Траплялися випадки, коли учень проявляв грубість та нестриманість по відношенню до інших учнів класу та вчителів.

Самооцінка у хлопчика завищена, тому іноді трапляються конфлікти.

Сергійко любить малювати, особливо пейзажі та малюнки на спортивну тематику. Його роботи постійно експонують на шкільних та районних виставках. Захоплюється грою в футбол.

КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Обґрунтування проблеми

В сучасну епоху соціально-політичного розвитку України відкрилися нові перспективи змін в системі спеціальної освіти, пов'язані з новим ставленням до дітей з особливими потребами, з вирішенням питань їх соціалізації й інтеграції в суспільство.

Нині спеціальна освіта в Україні має складну, розгалужену і диференційовану систему навчально-виховних (корекційних) закладів, реабілітаційних і медико-педагогічних центрів, навчально-виховних комплексів, спеціальних (корекційних) класів при середніх закладах освіти та ін. Розвиток системи спеціальної освіти пов'язаний з подальшою диференціацією і вдосконаленням діючої мережі корекційних закладів, відкриттям нових типів закладів, в яких надається комплексна допомога і підтримка дітям з особливими потребами, а також з інтеграцією цих дітей в загальноосвітню школу.

Після прийняття Закону України «Про освіту» та Законі України «Про загальну середню освіту» у батьків і дітей з'явилася можливість вибору різних форм навчання (у спеціальній школі, школі-інтернаті, навчально-реабілітаційному центрі) у корекційних класах при загальноосвітній школі, дитсадку-школі, надомного навчання, у формі екстернату та ін.).

У 24 областях (крім Вінницької, Житомирської і Хмельницької) працюють штатні психолого-медико-педагогічні консультації, які створюють банк даних дітей з особливими потребами, що дає змогу прогнозувати розвиток мережі спеціальних навчально-виховних закладів, надавати дітям на ранній періодах розвитку корекційну допомогу, а батькам – консультативно-методичну. Відповідно до постанови Уряду України від 29.04.91 № 103 у країні має функціонувати 100 штатних консультацій (1 на 120 тис. дітей до 18 років), проте вони на сьогодні працюють на громадських засадах.

Водночас у зв'язку із зростанням за останні п'ять років на 22 відсотки кількості дітей з особливими потребами в різних регіонах країни (дітей із складними комплексними дефектами, різними формами затримки психічного розвитку, дитячим аутизмом, девіантною поведінкою, труднощами у навчанні і спілкуванні), щорічним збільшенням на 5–6 тис.-дітей-інвалідів (нині на обліку 152,2 тис. чол.), відсутність необхідної кількості спеціальних (корекційних) закладів, кваліфікованих кадрів та ін., існуюча система спеціальної освіти потребує якісних змін.

Крім того, починаючи з 30-х років спеціальні школи для дітей з порушеннями психофізичного розвитку намагались дати ідентичну з масовою школою освіту. Такий підхід обумовлений висновками радянських і зарубіжних вчених - дефектологів про надкомпенсаторні можливості розвитку дитини з фізичною й інтелектуальною недостатністю. Обґрунтовувалася ідея про те, що, наприклад, сенсорна обмеженість стимулює функціонування всіх збережених аналізаторів, особливо інтелектуальну діяльність. Це ніби дає можливість учневі вільно і успішно оволодіти програмою загальноосвітньої школи. Справа лише у виборі педагогічних технологій і тривалості навчання.

Практика навчально-виховної роботи з дітьми з особливими потребами підтвердила, що така освітня система не відповідає реальним можливостям цих дітей.

Спеціальні дослідження, проведені в Україні в останні роки, сприяють подоланню стереотипів у розумінні проблем навчання і виховання дитини з особливими потребами, відходу від концентрації уваги на ураженні. Провідною ідеєю сучасної спеціальної освіти є орієнтація на ефективне використання збережених систем та функцій, здатних взяти на себе компенсаторно-корекційне навантаження, цілеспрямований розвиток психічних процесів, які обумовлюють рівень опанування знань, умінь, навичок та відповідну освіченість дитини, її інтеграцію в суспільство.

Концепція державного стандарту базується на:

- розумінні особистості дитини з урахуванням закономірностей її розвитку;
- визначенні ступеню компенсаторно-корекційного впливу на розвиток дитини залежно від характеру та глибини ураження (сенсорного, фізичного чи інтелектуального) в умовах спеціального навчання;
- проектуванні віддалених цілей та результатів навчання і виховання з відповідним змістом, технологічним та матеріальним забезпеченням.

Зміни в системі загальної середньої освіти, пов'язані з розробкою і впровадженням державного освітнього стандарту, призводять до необхідності визначення нового статусу спеціальної освіти та нового етапу у розвитку української дефектологічної науки і практики.

Методологічні підходи до розробки державного освітнього стандарту для спеціальних (корекційних) шкіл

Дана Концепція стандартів спеціальної освіти поширюється на вісім існуючих типів шкіл, на нові типи, які можуть виникнути, на всі заклади, осередки, незалежно від місця та форми навчання дітей з особливими потребами.

Кожен вид порушення потребує розробки своїх стандартів, навчальних планів, змісту, особливої компенсаторно-корекційної роботи, спеціальної методики. Проте загальні закономірності формування особистості, врахування їх при розробці компенсаторно-корекційних заходів, вироблення специфічних схем взаємозв'язків, розривів та прогалів у функціонуванні, розвитку психічних процесів хворої дитини, дозволяє визначити оптимальні шляхи впливу на особистість, забезпечити доступний зміст розвивального характеру та відповідну методику навчання.

Соціалізація дитини з особливими потребами здійснюється у відповідності з оногенетично обумовленими етапами розвитку дитини, яка не має відхилень, проте із можливими змінами у тривалості конкретного етапу.

В основу розробки стандартів спеціальної освіти покладено сучасне наукове розуміння компенсації та корекції, соціальної адаптації дитини, її інтеграції в суспільство, а саме: розвиток збереженого чуттєвого сприймання, психічних функцій, які, як правило, не підлягають системній науково обумовленій стимуляції, формуванню нових механізмів, здатності до рефлексії, сенсорно-перцептивного та семантичного аналізу, взаємодії з дорослими, мовленнєвої та комунікативної діяльності з акцентуванням уваги на здатності сприймання та розуміння інформації, рухової активності, стимулювання породження позитивних емоцій тощо.

Таким чином, державний стандарт спеціальної освіти – це унормована система показників психофізичного розвитку і освіченості, соціалізації та інтеграції особистості з особливими потребами на кожному етапі навчання з урахуванням її особливостей та потенційних можливостей, що реалізується комплексом нормативних документів, норм і вимог, які відображають специфіку освіти та вимоги і гарантії держави щодо її одержання.

Стандартизація освіти здійснюється шляхом розробки базових навчальних планів і програм, визначення певного рівня освіти з урахуванням стану фізичного і (або) психічного порушення у дитини.

Основними об'єктами стандартизації в спеціальній освіті є структура, зміст, обсяг навчального матеріалу та рівень підготовленості учнів. Норми і вимоги, встановлені стандартом, є обов'язковими при визначенні рівня розвитку та освіченості кожного учня.

Водночас введення державного стандарту відкриває широкі можливості для педагогічної творчості, створення, з урахуванням обов'язкового освітнього рівня, варіативних програм, різних технологій навчання, навчальних посібників.

Державний освітній стандарт визначає певні нормативи, здобуття яких забезпечить інтеграцію особистості в систему національної та світової культури. Він включає:

зміст освіти за ступенями навчання, який держава гарантує надати учневі в обсязі необхідної загальноосвітньої підготовки;

вимоги до обов'язкового рівня загальноосвітньої підготовки учнів та системи показників;

максимально допустимий обсяг навчального навантаження школярів за роками навчання.

Традиційна загальноосвітня школа будується на триступеневій основі: початкова, основна і середня.

Кожна з них, вирішуючи загальні завдання, має свої специфічні функції, пов'язані з віковими особливостями учнів і особливостями конкретного закладу освіти.

Державний стандарт спеціальної освіти як комплексний нормативний документ включає базовий навчальний план для різних типів спеціальних шкіл-інтернатів (шкіл) та зміст освітніх стандартів галузей знань (з переліком навчальних предметів, які їх наповнюють), показники психічного розвитку, інтеграції в суспільство, залежно від характеру та глибини порушення.

У базовому навчальному плані виділяються інваріантна та варіативна складники змісту спеціальної загальної середньої освіти.

Інваріантна частина державного компоненту змісту загальної середньої освіти забезпечує єдність шкільної освіти в Україні і включає ту частину змісту освіти, в якій виділяються обов'язкові навчальні галузі загальнокультурного і загальнодержавного значення, встановлює мінімальну кількість відведених для їх опанування навчальних годин. Інваріантна частина дає можливість досягти такого рівня розвитку та освіченості, який відповідає потенційним можливостям учня і забезпечує подальше формування його особистості, можливість продовжити навчання та інтеграцію в суспільство.

Варіативна складова змісту освіти забезпечує особливі потреби, пізнавальні інтереси і нахили учнів, відображає специфіку конкретного закладу, його корекційну спрямованість, етносоціальну своєрідність регіону, його історію та культуру, національні традиції; вона забезпечує можливість реалізації індивідуального підходу до школярів.

Інваріантна і варіативна частини не є повністю незалежними. А тому в навчальному плані будь-якого спеціального загальноосвітнього закладу освіти виділяються чотири основні види навчальних занять:

обов'язкові заняття, які складають базове ядро загальної середньої освіти;

обов'язкові індивідуальні та фронтальні корекційні заняття;

обов'язкові заняття за вибором учнів;
факультативні заняття.

Шкільна освіта має забезпечити досягнення випускником соціальної зрілості, достатньої для подальшого самовизначення і самореалізації особистості в трудовій, суспільно-політичній, культурно-дозвільній, сімейно-побутовій, освітній сферах життєдіяльності.

Соціальна зрілість – досягнення рівня розвитку та освіченості, який сприятиме соціальній реабілітації та інтеграції особистості в суспільство, і відповідає її потенційним можливостям.

Мета і завдання стандарту спеціальної освіти

Сучасний розвиток суспільства, соціалізація і інтеграція учнів з відхиленнями у розвитку потребують суттєвого оновлення системи спеціальної освіти, її форм і змісту, введення нових педагогічних підходів і інноваційних технологій, психологічного супроводу навчального процесу, а також нових комплексних програм розвитку особистості дитини і її найбільш ефективної і оптимальної соціально-трудової адаптації.

Мета стандарту спеціальної освіти:

створення оптимальних умов для досягнення соціальної зрілості кожною особистістю, розвиток тих здібностей, які потрібні їй і суспільству, досягнення певного рівня освіченості, використовуючи потенціал компенсаторно-корекційних можливостей, включення її в соціально-вартісну активну діяльність, забезпечення тих знань, умінь та навичок, рис характеру, які уможливають її нормальне життя в соціумі.

Концепція стандарту спеціальної освіти проектується на дитину з особливими потребами, її вік, час і характер порушення (сенсорне, фізичне чи інтелектуальне), його глибину, потреби та потенційні можливості у відношенні до психофізичних показників розвитку в нормі та логіку змісту навчальної галузі, в тому числі корекційно-компенсаторного компоненту.

Основними завданнями спеціальних освітніх стандартів є:

Створення необхідних умов для розвитку особистості дитини з максимальним використанням її потенційних можливостей.

Забезпечення розвитку психічних функцій, сенсорних систем збереження і зміцнення фізичного здоров'я дітей.

Забезпечення змістової і методичної наступності на різних ступенях навчання.

Розробка різних варіантів навчання в межах початкової, основної і середньої школи для різних категорій дітей залежно від їх потенційних можливостей і збережених функцій.

Розробка змісту державного, корекційного і шкільного компонентів базового навчального плану для різних типів спеціальних освітніх закладів, визначення засобів соціалізації та адаптації, основних принципів корекційного навчання, змісту спеціальних педагогічних технологій.

Підготовка інституту сім'ї, надання батькам допомоги і підтримки у вихованні дитини.

Принципи побудови стандарту освіти для дітей з особливими потребами:

Гуманізація освіти, її відкритість, що сприятиме створенню таких умов, які допоможуть дітям з проблемами в розвитку задовольнити їх потреби, виходячи з реальних можливостей особистості і вимог суспільства.

Гнучкість освітньої системи дозволяє отримати освіту відповідно до потенційних можливостей особистості.

Варіативність навчальних планів, освітніх програм та технологій навчання сприятиме включенню дітей з особливими потребами у відповідну освітню систему. Вона дає можливість працювати за певною програмою, але в різному темпі на декількох рівнях: будь-яка дитина може отримати освіту відповідно своїх пізнавальних можливостей (всі три ступені; обмеження одним ступенем); оволодіти різними професіями, залежно від власного вибору, ступеня освіти, індивідуальних можливостей, допрофесійної підготовки.

Безперервність і наступність освіти забезпечується від дошкільного до шкільного і позашкільного навчання. Безперервна освіта передбачає мережу пов'язаних між собою навчально-виховних закладів, забезпечує взаємозв'язок і наступність програм, створює простір для різного характеру компенсаторно-корекційних послуг з урахуванням етапів розвитку дитини та характеру взаємодії сім'ї, школи, однолітків. Вона включає компоненти адаптації та соціалізації, досвід, практично-побутові, професійні уміння та навички, спілкування, навчально-пізнавальну діяльність.

Компенсаторно-корекційна спрямованість передбачає розуміння закономірностей в розвитку дитини з особливими потребами, пріоритетність розвитку психічних процесів та функцій у зв'язку з опануванням знань.

Психолого-педагогічне супроводження на всіх етапах, соціальна захищеність – це індивідуальна допомога дитині в процесі її становлення, гарантування державними інституціями права на працю, підготовка суспільства до сприйняття особи з особливостями в розвитку.

Адаптація і інтеграція в сучасному світі – це соціалізація відповідно до змісту загальноосвітньої та відповідної індивідуальної програми.

Диференційований та індивідуальний підхід у спеціальних закладах пов'язаний з особливостями і структурою порушень в розвитку, вибором типу школи, освітньої програми, технологій навчання.

Професійно-трудове навчання – один з найбільш важливих напрямів роботи з такими дітьми, що передбачає оволодіння певними професійними навичками, кваліфікацією, виходячи з власних функціональних можливостей і інтересів.

Педагогічні кадри, які здатні реалізувати освітні програми за відповідним ступенем і варіантом навчання, повинні мати спеціальну освіту або не спеціальну, підкріплену сертифікатом спеціальної підготовки. Передбачається підготовка і перепідготовка педагогів відповідно до вимог, завдань і змісту освітнього стандарту для спеціальних закладів.

Лікування, реабілітаційна і абілітаційна робота передбачає своєчасну діагностику, поєднання психолого-педагогічної допомоги з використанням лікувальних препаратів, оздоровчих заходів, загальнозміцнюючих процедур та ін.

Загальна модель освітнього стандарту для спеціальних (корекційних) закладів

У державному стандарті освіти виділяються три ступені освіти (початкова, основна і середня школа). В межах кожного ступеня виділено по декілька варіантів залежно від складності структури відхилення в розвитку. Кожен ступінь і варіант освітньої програми мають свою мету і завдання, терміни і умови навчання.

З метою еквівалентності освіти подібних категорій дітей з особливими потребами, які мають різні умови навчання (спеціальна школа-інтернат чи школа, інтегроване навчання в загальноосвітній школі чи класі, надомне навчання, екстернат, навчально-реабілітаційний центр), розробляється вісім базових навчальних планів для кожного типу закладу (для дітей: глухих, сліпих, зі зниженим слухом, зі зниженим зором, розумове відсталих, з затримкою психічного розвитку, важкими порушеннями мови, наслідками поліомієліту і церебральним паралічем).

Для всіх дітей 6–7 років з особливими потребами, особливо для тих, хто не отримав спеціальної дошкільної підготовки, має комплексні порушення в розвитку і потребує тривалої діагностики в динаміці педагогічного процесу, організовується діагностичний клас з метою визначення варіанту навчання.

Діагностичний клас.

Мета: психолого-медико-педагогічна діагностика і визначення варіанту навчання на I ступені освіти (початкова школа).

Завдання:

адаптація дитини до школи і нових видів діяльності;
 комплексне психолого-медико-педагогічне обстеження дитини в динаміці педагогічного процесу;
 розвиток комунікативних умінь і навичок;
 розвиток психічних процесів та функцій компенсуючого характеру;
 підготовка до навчання у початковій школі;
 підбір індивідуальних форм і методів психокорекції і психопрофілактики;
 розробка діагностичне орієнтованих змісту та методики навчання;
 формування адекватних сімейних відносин до особливостей навчання і розвитку дитини, максимальне включення сім'ї у педагогічний і корекційний процеси;
 інтеграція в суспільство.

I ступінь навчання (початкова школа)

Мета: здійснення психолого-педагогічної роботи з корекції і компенсації відхилень в розвитку дитини, формування початкової грамотності.

Завдання:

розвиток психічних процесів та функцій;
 формування основ грамотності шляхом засвоєння базових знань освітніх галузей: мова і література, математика, природничі і суспільні дисципліни;
 соціальний розвиток дитини, навичок її спілкування, мови, мислення, емоційної сфери і особистості шляхом образотворчого і музичного мистецтва, фізкультури;
 початкове допрофесійне навчання з урахуванням потенційних можливостей і інтересів дитини;
 компенсація і корекція порушень розвитку шляхом психолого-педагогічних (мовних, ігрових, музичних та ін.), лікувальних (медикаментозної, масажу, лікувальної фізкультури, фізіотерапії, психотерапії та ін.) методик з максимальним використанням засобів індивідуальної корекції в умовах спеціальної школи і сім'ї; інтеграція в суспільство.

На першому ступені освіти для дітей з особливими потребами з урахуванням структури і складності психофізичного порушення і можливостей учня виділяється *чотири варіанти навчання:*

- загальноосвітня підготовка;
- корекційно-розвивальне;
- компенсаторно-адаптаційне;
- абілітаційне.

I варіант (загальноосвітня підготовка)

Мета: підготовка до навчання на II ступені за I варіантом в межах загальноосвітньої програми.

Варіант освіти передбачає:

- засвоєння змісту загальноосвітньої програми (опорні знання);
- формування навичок і вмінь навчання;
- корекція основних психічних функцій, рухової і емоційно-вольової сфери;
- розвиток вмінь соціальної комунікації з дорослими та іншими учнями;
- профілактика вторинних відхилень у психофізичному розвитку;
- розвиток творчих здібностей і усвідомлення дітьми своїх реальних і потенційних можливостей.

Термін навчання – 5–6 років, включаючи діагностичний клас, залежно від типу спеціального (корекційного) освітнього закладу. Наповнюваність класу – виховної групи – 6–12 чоловік, виходячи з типу закладу, з урахуванням вимог постанови Уряду України від 29.04.91 № 103, наказу Міносвіти від 10.09.97 № 341. Навчання здійснюється за варіантом базового навчального плану.

II варіант (корекційно-розвивальне навчання)

Мета: підготовка до навчання на II ступені відповідного варіанту, створення умов для навчання за I варіантом II ступеня, профорієнтація і оволодіння елементарними вміннями і навичками, які б сприяли вибору і оволодінню в подальшому професією.

Даний варіант освіти створює умови для подолання труднощів у навчанні, пов'язаних із соціальною депривацією, педагогічною занедбаністю, затримкою психічного розвитку, і передбачає поглиблену роботу:

- з корекції психічних функцій, пізнавальної діяльності, навичок спілкування;
- з розвитку вмінь і навичок у процесі трудового навчання, спроможності і здібностей дитини;
- з формування компенсаторних способів діяльності шляхом максимального використання потенційних можливостей дитини.

Термін навчання 5–6 років за варіантом базового навчального плану із збільшенням навчальних годин на трудове навчання.

III варіант (компенсаторно-адаптаційне навчання)

Мета: підготовка до навчання на II ступені за відповідним варіантом, створення умов для оволодіння допрофесійними вміннями і навичками.

Освітня програма орієнтує на навчання дітей, які мають низькі навчальні можливості, виражені інтелектуальні порушення, відхилення в емоційно-вольовій сфері, комбіновані вади розвитку (наприклад, зниження слуху і розумова відсталість, порушення зору і затримка психічного розвитку, порушення опорно-рухового апарату і розумова відсталість та ін.). Освітня програма зорієнтована на соціальну реабілітацію і адаптацію і передбачає допрофесійну підготовку. Програма розробляється з урахуванням різних варіантів поєднаної патології розвитку дитини.

Термін навчання – 5–6 років.

IV варіант (абілітаційне навчання)

Мета: підготовка дітей до навчання на II ступені за індивідуальними освітніми програмами різних варіантів залежно від патології, рівня розвитку дитини і готовності до навчання.

Індивідуальне навчання (переважно надомне, в центрах реабілітації) може здійснюватися за спеціально розробленими програмами, виходячи із психолого - педагогічних, фізичних, інтелектуальних можливостей дитини. Як правило, цьому варіанту навчання підлягають діти з важкими формами рухових порушень, які самостійно не пересуваються, глибоким ступенем розумової відсталості, дитячим аутизмом, складними комплексними відхиленнями у розвитку.

Рішення про індивідуальне навчання приймає психолого-медико-педагогічна консультація з урахуванням захворювання дитини та побажання батьків. Рішення затверджує рада чи педагогічна рада школи (школи-інтернату).

Термін навчання – 4–6 років залежно від патології розвитку, інтелектуальних можливостей дитини.

II ступінь навчання (основна школа)

Мета: досягнення загального рівня освіченості на даному ступені за відповідним варіантом, формування особистісних якостей, необхідних для соціальної реабілітації і інтеграції в суспільство.

Завдання:

подальше оволодіння знаннями з основних освітніх галузей для досягнення потенційно можливого рівня грамотності;

розвиток і вдосконалення сенсорної і інтелектуальної сфери;

корекція і компенсація порушених якостей і властивостей особистості, формування практичних вмінь, навичок, емоційно-особистісних якостей, подальший розвиток пізнавальної діяльності;

допрофесійне навчання;

формування мотиваційного вибору варіанту подальшої освіти і профілю професійного навчання;

створення ціннісних орієнтацій значення сім'ї і сімейного виховання для надання допомоги в соціалізації, працевлаштуванні, самостійному житті.

I варіант (загальноосвітня підготовка)

Мета: формування базового обсягу знань для здобуття загальної або спеціальної середньої освіти.

Освітня програма передбачає:

- оволодіння базовими знаннями з метою подальшого самостійного здобуття знань і професії;
- оволодіння різними формами і видами навчальної діяльності;
- корекція психічних властивостей і функцій особистості;

допрофесійна орієнтація особистості.

Навчання проводиться за варіантом базового навчального плану з терміном 5–6 років.

Передбачається, що після завершення освіти на цьому ступені випускник може продовжити свою освіту в середній школі, в середньому спеціальному закладі, а в подальшому отримати вищу освіту, оволодіти різними професіями, виходячи з інтересів і можливостей.

II варіант (корекційно-розвивальне навчання)

Мета: формування способів продуктивної діяльності як умова інтеграції і адаптації в сучасному світі.

Навчання проводиться за варіантом базового навчального плану з орієнтацією на профільну освіту для підготовки кваліфікованого робітника.

Освітня програма передбачає:

- оволодіння базовими знаннями, досягнення рівня функціональної грамотності;
- оволодіння допрофесійними вміннями і навичками;
- корекцію затримки психічного розвитку;
- формування міжпредметних зв'язків на основі інтеграції різних галузей знань як способів пізнавальної діяльності.

Передбачається, що випускники після оволодіння базового обсягу знань, досягнення рівня функціональної грамотності будуть мати можливість як для продовження освіти на III ступені, так і для подальшого оволодіння професійною грамотністю.

Цей варіант освітнього стандарту зорієнтований на значне посилення рівня професійної інформованості і компетентності.

III варіант (компенсаторно-адаптаційне навчання).

Мета: формування обсягу знань, який сприяє адаптації в навколишньому світі і оволодінню певними трудовими навичками.

Навчання проводиться за варіантом базового навчального плану із суттєвою зміною змісту і термінів оволодіння програмним матеріалом. Варіант навчання передбачає підготовку дітей, які мають відхилення в інтелектуальному розвитку або комбіновані порушення.

Освітня програма передбачає:

- корекцію і компенсацію сенсомоторних, інтелектуальних відхилень в розвитку;
- соціалізацію особистості в сучасному суспільстві;
- оволодіння різними видами допрофесійних, у разі потреби професійних знань і вмінь;
- забезпечення рівня знань і практичних умінь для самостійної адаптації випускника.
- Термін навчання 4–6 років.

IV варіант (абілітаційне навчання).

Мета: досягнення рівня знань, які б відповідали психофізичним і інтелектуальним можливостям учнів.

Навчання проводиться за варіантами базових навчальних планів, які мають індивідуальний різномірний і багато-профільний характер.

- Освітня програма спрямована:
- на засвоєння знань в силу наявних можливостей;
- на використання розвитку потенційних здібностей дітей у межах їх можливостей;
- на корекцію різних сторін особистості;
- на соціальну адаптацію і інтеграцію підлітка;
- на надання допомоги у життєзабезпеченості і працевлаштуванні.

Термін навчання 4–6 років за спеціальною індивідуальною програмою, визначеною психолого-медико-педагогічною консультацією і педагогічною радою школи, з урахуванням можливостей учня та бажання батьків.

III ступінь навчання (середня школа)

Мета: досягнення рівня компетентності в освіті, формування способів особистісного і професійного самовизначення, максимальна соціалізація особистості.

Передбачається, що III ступінь освіти доступний випускникам з I, II варіантів навчання. Для випускників з III і IV варіантами навчання III ступінь може виконувати додаткову функцію для поглиблення соціалізації і професійної підготовки, тобто як продовження навчання для здобуття професії і оволодіння культурою молодого робітника. Цей ступінь може стати перехідною ланкою між школою і індивідуальною трудовою діяльністю.

Таким чином, *концепція державного стандарту освіти для дітей з особливими потребами передбачає зміну змісту спеціальної освіти відповідно до вимог суспільства, його соціально-економічних умов, а головне – може сприяти розвитку, освіченості учня з урахуванням його потенційних можливостей, максимально повно адаптувати і інтегрувати випускника спеціального (корекційного) закладу в сучасному світі.*

Навчальне видання

Пономарьова Галина Федорівна
Петриченко Лариса Олексіївна
Бабакіна Оксана Олексіївна
Акімова Олена Михайлівна

ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Робочий зошит

Підписано до друку 2018р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times ET. Друк ризографічний.
Умов. – друк. арк. . Наклад прим. Замов.№

Надруковано з готового оригінал – макета у друкарні ФОП В. В. Петров
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № від.. 2018
61144, м. Харків, вул.. Гв.Широнінців, 79в, к. 137, тел. (057)78 – 17 – 137
e-mail: 003A bookfabrik@mail.ua

